

NEVENA ALJINOVIĆ*

Normativno uređenje rada za opće dobro u izabranim jurisdikcijama: Komparativan pregled

*„Zatvori kažnjavaju, ali otuđuju. Zajednica kažnjava, ali reintegrira“
Vass (1990:41)*

Sažetak

U ozračju porasta broja zatvorske populacije i pretrpanosti zatvorskih kapaciteta s čime je bio suočen velik broj zemalja svijeta, popraćen kritikama kratkotrajnih kazni zatvora i troškovima održavanja zatvorskog sustava, alternativna rješenja institucionalnom zatvaranju pokazala su se trezvenom reakcijom na novonastali društveni problem. Među alternativnim sankcijama i mjerama, rad za opće dobro iskristalizirao se kao svojevrsna panaceja kratkotrajnim kaznama zatvora i pozicionirao visoko na pijedestalu društvenih alternativnih traženja, kao vidljiva i opipljiva pragmatična mjera povrata duga zajednici. Širokoj uporabi rada za opće dobro nedvojbeno su pridonijeli različiti modaliteti njegove primjene i provođenja koji se razlikuju u pojedinim jurisdikcijama. Tako njegova pravna priroda oscilira između samostalne sankcije i zamjene za izrečene kazne (zatvorske ili novčane), ponekad je alternativa supletornom zatvoru ili alternativa uvjetnom odustanku od kaznenog progona ili je, pak, poseban uvjet uz uvjetnu osudu ili za uvjetni otpust.

Cilj ovog rada jest penološka analiza prirode, primjene i izvršenja rada za opće dobro, kao i njegovo pozicioniranje u sustavu kažnjavanja i izvršenja kazne u odabranim jurisdikcijama. Pružajući koncizan i jezgrovit opis različitih aspekata primjene rada za opće dobro, cilj je identificirati zajednička obilježja i postojeće razlike pojedinih zakonodavnih rješenja. U tom pogledu, autorica analizira evoluciju pravne regulacije rada za opće dobro te pruža komparativnu analizu normativnog uređenja u pojedinim europskim zemljama.

Ključne riječi: *rad za opće dobro, društveno koristan rad, kazna rada, alternativne sankcije, alternativne mjere.*

* dr. sc. Nevena Aljinović, poslijedoktorandica na Sveučilišnom odjelu za forenzične znanosti Sveučilišta u Splitu, Split, Hrvatska.

1. UVOD

Problem prenapučenosti zatvorskih kapaciteta uz koegzistenciju visokih ekonomskih izdataka održavanja zatvorskog sustava, popraćen (učestalim) izricanjem kratkotrajnih kazni zatvora, aktualizirao je pitanje opravdanosti potonjih i rezultirao njihovom tek iznimnom pribjegavanju, kada se svrha kažnjavanja ne može postići na drugi način¹. Kratkotrajne kazne zatvora bile su izložene ozbiljnim kritikama i obilježene brojnim negativnim konotacijama poput stigmatiziranja osuđenika, institucionalne izloženosti kriminogenim utjecajima, prekidanja radnog odnosa i obiteljskih veza, pri čemu nisu zadovoljile ni ciljeve kaznene politike jer su imale zanemariv učinak na generalnu prevenciju, s obzirom na to da je zbog kratkoće trajanja izostao zastrašujući učinak, a ostvarenje specijalne prevencije bilo je osujećeno jer u kratkom vremenu nije bilo moguće postići uspješnu resocijalizaciju počinitelja (Horvatić, 2003:176, Novoselec, 2007:388, Škorić i Kokić Puce, 2009:688). Koincidencija navedenih čimbenika u korelaciji s visokim izdacima održavanja zatvorskog sustava u konačnici je pridonijela razmatranju i potrebi za pronalaženjem alternativnih načina kažnjavanja počinitelja. Među alternativnim sankcijama i mjerama, rad za opće dobro profilirao se kao najprikladnije sredstvo kaznene politike, a koji će sud primijeniti kad ocijeni da se svrha kažnjavanja može postići i bez institucionalnog zatvaranja počinitelja, ali kroz deprivaciju njegova slobodnog vremena osobnim angažmanom u neplaćenom radu ograničenog trajanja, određenog sudskom odlukom.

2. PRAVNA PRIRODA RADA ZA OPĆE DOBRO

U komparativnoj analizi rada za opće dobro u Europi, koju su 80-ih proveli Albrecht i Schädler (1986.), razvidna je bila njegova inicijalna primjena kao samostalne sankcije samo u Ujedinjenom Kraljevstvu, dok se u drugim jurisdikcijama mogao izreći samo kao alternativna sankcija, umjesto kazne zatvora ili novčane kazne. Predviđanja da će rad za opće dobro u cijeloj Europi sve više dobivati status samostalne sankcije ostvarila su se već potkraj 80-ih, kada je Francuska (1984.) normirala mogućnost izricanja rada za opće dobro kao kazne, bilo kao glavne ili dopunske. Uslijedile su Norveška (1984.), Nizozemska (1989.) i Finska (1991.), a početkom novog milenija pristalicama izricanja rada za opće dobro kao samostalne sankcije priključila se Belgija, koja je 2002. normirala samostalnu „kaznu rada“ (*work penalty*) te Španjolska koja je 2003., nakon opsežnih izmjena u Kaznenom zakonu, uvela mogućnost izricanja rada za opće dobro kao samostalne kazne, ali i kao zamjene za zatvor ili umjesto supletornog zatvora.

Rad za opće dobro počiva na postulatu drugačijeg kažnjavanja, a koje se temelji na (1) dobrovoljnosti, jer osuđenik mora pristati na njegovo izvršenje, (2) aktivnom angažmanu

¹ U većini europskih zakonodavstava kratkotrajne kazne zatvora smatraju se one do šest mjeseci i primjenjuju se iznimno, ako se svrha kažnjavanja ne može postići na drugi način, npr. u Njemačkoj (čl. 47 StGB), Hrvatskoj (čl. 45. KZ/11) te slično u Švicarskoj (čl. 41 StGB) i Austriji (čl. 37 StGB), kao i Engleskoj i Walesu (Ministarstvo pravosuđa u Engleskoj i Walesu razmatra ukidanje kratkotrajnih zatvorskih kazni, odnosno onih kraćih od šest mjeseci koje bi se izricale tek iznimno, npr. kod delikata nasilja ili seksualnih prijestupa, s obzirom na to da su takve kazne „dovoljno duge da vas oštete, ali nedovoljno duge da vas poprave“). Vidi REEDS, 2023.

osuđenika čija uspješnost izvršenja leži upravo u njegovim rukama te (3) izvršavanju kazne izvan zatvorskog sustava (Martin i Meyvis, 1997:170). Kao alternativna kazna sustavno se pozicionirao između uvjetne osude i kazne zatvora, a odnosi se na oduzimanje dijela slobodnog vremena osuđenika kako bi u korist zajednice obavio neplaćeni rad u trajanju određenom sudskom odlukom, razmjerno visini izrečene kazne zatvora ili novčane kazne (Pavišić i Grozdanić, 2007). Sud će rad za opće dobro izreći kada ocijeni da ni uvjetna osuda ni kazna zatvora (ili novčana kazna) nisu prikladna rješenja s aspekta svrhe kažnjavanja (Miličević, Lalić i Brkić, 2022:463). Također, rad za opće dobro uključuje obvezu osuđenika, a u nekim državama i osumnjičenika, da odradi određeni broj sati društveno korisnog rada u zamjenu za potpuni ili djelomični odustanak države od primjene neke druge kaznenopravne sankcije (Kurtović Mišić i Krstulović Dragičević, 2014:866). Počinitelj će se „odužiti zajednici neplaćenim radom“ (Dünkel, Pruin i Grzywa, 2011:1673), stoga je izvorna filozofija društveno korisnog rada počivala na resocijalizaciji i ideji restorativne pravde. U kontekstu restorativne pravde Wright (1991:44) ide i korak dalje te konstatira da naglasak društveno korisnog rada nije ni na kažnjavanju ni na rehabilitaciji, nego je na odgovornosti počinitelja i njegovoj sposobnosti izbora.

U literaturi se često navode četiri aspekta rada za opće dobro koji smjeraju ispunjenju višestrukih ciljeva: reparacija štete (kroz kompenzaciju društvu onog što je kaznenim djelom počinjeno), restrikcija počinitelja (kroz deprivaciju njegova slobodnog vremena), rehabilitacija počinitelja (kroz pozitivne učinke pomaganja drugima) i reintegracija (kroz „vidljivost“ rada u zajednici) (McNeill, 2010:5.; McIvor, 2016). Reintegracijski potencijal rada za opće dobro postiže se omogućavanjem počinitelju da ostane u zajednici, zadrži zaposlenje i ne prekida obiteljske veze te da, interakcijom s drugima tijekom obavljanja neplaćenog rada, izbjegne društvenu izolaciju (McIvor, 2010:42; Robinson, McNeill i Maruna, 2012:13).

Rad za opće dobro je, uz uvjetnu osudu, najčešće primjenjivanja alternativna sankcija. U poredbenim zakonodavstvima koriste se razni termini za rad za opće dobro. S vremenom su pojedine zemlje redefinirale pojam rada za opće dobro i preimenovala ga u „kaznu rada u zajednici“ (*punishment in the community*), kao što je to bio slučaj u Engleskoj i Walesu (1998.), ali i u Norveškoj (2001.). U Engleskoj i Walesu rad za opće dobro vrlo se često naziva i neplaćenim radom (*unpaid work*) ili vraćanje duga zajednici (*community payback*) (McIvor, 2007:257). U Belgiji se koristi naziv kazna rada (*la peine de travail*), dok se u Francuskoj koristi pojam rad za opće dobro (*travail d'intérêt général*). Ipak, u poredbenim zakonodavstvima najraširenija je upotreba pojma društveno koristan rad (*community service*). Pravna priroda i sadržaj rada za opće dobro mogu varirati ovisno o zemlji uzetoj u razmatranje, stoga se uvjeti za njegovu primjenu i provođenje razlikuju u pojedinim jurisdikcijama. Tako ga je moguće izreći ili kao samostalnu sankciju ili kao zamjenu izrečene zatvorske (ili novčane) kazne (Grozdanić, 2000:332). U nekim jurisdikcijama primjenjuje se kao alternativa supletornom zatvoru (zatvorskoj kazni za neplaćanje novčane kazne), kao alternativa uvjetnom odustanku od kaznenog progona, kao uvjet za puštanje na slobodu prije suđenja (*pre-trial release*) ili kao uvjet uz uvjetnu osudu ili za uvjetni otpust (Harris i Lo, 2002; Richard i sur. 2011.). U slučaju neizvršenja rada za opće dobro, sud ima na raspolaganju više mogućnosti, od promjene broja sati rada za opće dobro, novčanog kažnjavanja prekršitelja, do izvršenja prvotno izrečene kazne razmjerno neizvršenom radu ili u cijelosti.

3. PRIMJENA RADA ZA OPĆE DOBRO U POREDBENIM JURISDIKCIJAMA

Specifična upotreba rada za opće dobro konceptualno se pojavila u Engleskoj kasnih 1960-ih, a operativno 1972., kada je usvojena legislativa koja je omogućila sudovima da ga izreknu osuđenoj osobi (Carter, Glaser i Cocks, 1987). SAD je šezdesetih godina XX. stoljeća počeo s prvim programima rada za opće dobro u državi Kaliforniji, Okrugu Alameda (1966.) (Marc, 1985:113; Kilcommins, 2014:4). Ubrzo nakon toga rad za opće dobro kao alternativa zatvorskim kaznama pojavio se i u Kanadi. Pozitivna iskustva primjene rada za opće dobro pridonijela su njegovom širenju te ga je 80-ih i 90-ih sve veći broj europskih zemalja uvrstio u svoje zakonodavstvo, bilo izravnim preuzimanjem uz određene modifikacije ili nakon provođenja pilot-projekata (Miličević, Lalić i Brkić, 2022:464). Početkom 80-ih godina prošlog stoljeća rad za opće dobro uveden je u nizu europskih država – Nizozemskoj (1981.), Danskoj (1982.), Francuskoj (1983.), Norveškoj (1984.) te 90-ih u Švedskoj (1990.), Finskoj (1991.), Belgiji (1994.), Španjolskoj (1995.) i Hrvatskoj (1997.). Pokazao se kao prikladna sankcija kada je riječ o lakšim kaznenim djelima imovinske prirode ili su posrijedi prometni delikti, uz iznimku određenih država (npr. Nizozemska i Engleska) u kojima se ta sankcija primjenjuje i prema visokorizičnim skupinama počinitelja (Kurtović Mišić i Krstulović Dragičević, 2014).

U nastavku poglavlja prikazana je geneza razvoja rada za opće dobro u izabranim jurisdikcijama i njegovo normativno uređenje. Budući da pojedina zakonodavstva koriste različite nazive, za ovu se alternativnu mjeru upotrebljava termin svojstven pojedinoj državi uzetoj u razmatranje. Države uzete u razmatranje pioniri su u primjeni rada za opće dobro, napose Velika Britanija, čija su pozitivna iskustva uporabe alternativnih sankcija i mjera poslužila ostalim europskim zemljama kao predložak za prelazak s kaznene na restorativnu pravdu. Nordijske zemlje uzete su kao primjer zemalja koje krase najniža stopa zatvaranja u Europi (s obzirom na to da su novčane sankcije najčešće izricane, a kazne zatvora uglavnom su kratkotrajne), a koje imaju iznimno razvijen i uspješan sustav alternativnog kažnjavanja. Također je pažnja usmjerena na zakonodavna uređenja zemalja koje su normirale rad za opće dobro kao samostalnu sankciju (Francuska, Nizozemska, Belgija, Španjolska). S obzirom na to da se hrvatsko zakonodavstvo uvelike priklanja poredbenim zakonodavnim rješenjima Njemačke (i Švicarske) te njihovoj važnosti za razvoj i oblikovanje rada za opće dobro, ta su zakonodavstva navedenih zemalja i uzeta u razmatranje.

3.1. Engleska i Wales

Najveća boljka u sustavu kaznenog pravosuđa u Engleskoj i Walesu od kasnih 1960-ih bila je prenapučenost zatvora (Home Office, 1969:104) koja je postala „uvreda ljudskom dostojanstvu i prijetnja učinkovitosti kaznenog sustava“ (The Times, 1970:11 prema Kilcommins, 2014:499). Potreba za ublažavanjem zatvorske krize rezultirala je stvaranjem šireg dijapazona alternativnih sankcija i mjera, inkorporiranih pod okrilje Zakona o kaznenom pravosuđu 1967. (*The Criminal Justice Act*) s jasnim ciljem, a to je „držati izvan zatvora one kojima tamo nije mjesto“ (Parliamentary Debates, 1966.). Zakon je uveo uvjetnu osudu za izrečene kazne zatvora do dvije godine; obveznu uvjetnu osudu za izrečenu kazna zatvora do šest mjeseci ranije neosuđivanim počiniteljima; uvjetni otpust; postavljena su ograničenja za

odbijanje jamčevine; ograničene su mogućnosti primjene supletornog zatvora i povećan je maksimum novčanih kazni za široku paletu kaznenih djela. Društveno koristan rad (*community service*) uveden je Zakonom o kaznenom pravosuđu iz 1972., ali je temeljna načela na kojima počiva njegova primjena specificirao tek Zakon o pravosuđu (*Justice Act*) iz 1991². Godine 2000. društveno koristan rad preimenovan je u kaznu rada u zajednici (*community punishment*), dok je pojam neplaćeni rad (*unpaid work*) implementiran odredbama Zakona o kaznenom pravosuđu iz 2003. godine (Ministry of Justice, 2017:6).

Dakle, u Engleskoj i Walesu društveno koristan rad inicijalno je bio uveden kao samostalna sankcija. Naknadno su doneseni provedbeni propisi te se društveno koristan rad najčešće primjenjivao uz naloge o probaciji (*probation orders*) ili, kako su kasnije nazivani, naloge za rehabilitaciju u zajednici (*community rehabilitation orders*). Zakonom o kaznenom pravosuđu iz 2003. specificirano je da neplaćeni rad ne može trajati manje od 40 niti više od 300 sati, ovisno o težini kaznenog djela, a mora se izvršiti u roku od dvanaest mjeseci.

Godine 2005. implementiran je nalog za povratak duga zajednici (*Community Payback Order – CPO*) kao dio nacionalne strategije kako bi se neplaćeni rad učinio vidljivijim u lokalnim zajednicama. U 2008. vidljivost neplaćenog rada dodatno je povećana zahtjevom da prijestupnici moraju nositi prepoznatljive narančaste prsluke označene logotipom „Community Payback“ (Ministry of Justice, 2017:6). U prosincu 2010. Ministarstvo je dalo smjernice za određivanje početka izvršavanja neplaćenog rada te roka u kojem se treba izvršiti, namijenjene učinkovitijem kažnjavanju i rehabilitaciji počinitelja³. Nadalje, Smjericama Vijeća za odmjerenje kazni (*Sentencing Council guidelines*) predložene su tri razine neplaćenog rada u razmjernosti s visinom izrečene kazne: (1) niska 40 – 80 sati; (2) srednja 81 – 150 sati i (3) visoka 151 – 300 sati. Kada je riječ o težim slučajevima koji uključuju složenije potrebe počinitelja, neplaćeni rad vjerojatno će biti izrečen u kombinaciji s drugim zahtjevima iz naloga za povratak duga zajednici (ili naloga za uvjetnu osudu) (Ministry of Justice, 2017:4). Prije nego što sudac postavi zahtjev za neplaćeni rad, mora se uvjeriti da je počinitelj podoban kandidat.

Iz priloženog je razvidno kako je Velika Britanija jedan od lidera u sferi suvremene tendencije sve veće uporabe alternativnih sankcija i mjera te prelaska s kaznene na restorativnu pravdu, stoga se Engleskoj i Walesu mora pripisati zasluga za uspostavu *sui generis* programa društveno korisnog rada kao sastavnog dijela formalnog kaznenopravnog sustava (Kilcommins, 2014).

² Načela na kojima počiva primjena društveno korisnog rada bila su: (1) rad za opće dobro alternativa je zatvorskoj kazni koja se može izreći i za teža kaznena djela; (2) mora biti koristan za društvo, (3) može se izreći u trajanju od 40 do 240 sati i ne smije trajati dulje od 21 sat tjedno, (4) politika kažnjavanja u slučajevima nepridržavanja i kršenja uvjeta izvršavanja rada za opće dobro mora biti stroga, dosljedna i predvidljiva kako bi se ostvarilo povjerenje javnosti u sudove, (5) nakon što se počinitelj više puta ne pojavi na radu, mora se ponovno izvesti pred sud, (6) činjenica da je prekršen prethodni nalog za društveno koristan rad (*community service order*) nije zapreka za ponovno razmatranje njegova izricanja.

³ Počinitelj treba započeti s neplaćenim radom u roku od sedam kalendarskih dana od dana izricanja kazne. Neplaćeni rad mora se izvršavati najmanje 28 sati tjedno tijekom četiri dana. Ako je počinitelj zaposlen, Community Payback rad bit će organiziran izvan radnog vremena počinitelja, primjerice u večernjim satima ili tijekom vikenda. Vidi Ministry of Justice, 2017:7.

3.1.1. Škotska

Pilot-programi društveno korisnog rada prvi su put uvedeni 1977., otprilike četiri godine nakon uvođenja sličnih pilot-programa u Engleskoj i Walesu. Pojam neplaćeni rad prvi se put spominje u Zakonu iz 1995. godine. Petnaest godina kasnije, 2010. Zakon o kaznenom pravosuđu i licenciranju (*Criminal Justice and Licensing Act 2010.*) uvodi nalog za povratak duga zajednici koji integrira postojeća tri naloga – nalog za probaciju (*probation orders*), nalog za društveno koristan rad (*community service orders*) i nalog za provođenje nadzora (*supervised attendance orders*) (McNeill, 2010). Slijedom navedenog, od 1. veljače 2011. društveno koristan rad zamijenjen je zahtjevom za neplaćeni rad (*Unpaid Work Requirement*)⁴. Neplaćeni rad jedan je od devet modaliteta (zahtjeva) koje sud može izreći počiniteljima, a koji čini sastavni dio naloga za povratak duga zajednici⁵. Za osobe mlađe od osamnaest godina neplaćeni rad uvijek se kombinira s provođenjem nadzora, dok se punoljetnim počiniteljima može izreći bez provođenja nadzora. U Škotskoj neplaćeni rad ima široku paletu primjene, od alternative zatvaranju do mjere koja se primjenjuje u slučaju neplaćanja novčane kazne i kao alternativa uvjetnom odustanku od kaznenog progona na temelju načela oportuniteta (McIvor, 2010).

Odluku o nalogu za povratak duga zajednici sudac temelji na izvješću socijalnog radnika o podobnosti kandidata, a tek se iznimno nalog može naložiti bez izvješća. Neplaćeni rad može trajati između 20 i 300 sati te se sortira u dvije razine. Prva razina odnosi se na neplaćeni rad u trajanju od 20 do 100 sati koji se treba izvršiti u roku od tri mjeseca, a predstavlja alternativu novčanoj kazni i može se odrediti bez izvješća socijalnog rada. Druga razina odnosi se na neplaćeni rad u trajanju od 101 do 300 sati koji se mora izvršiti u roku od šest mjeseci, a predstavlja izravnu alternativu kazni zatvora i zahtijeva prethodno izvješće socijalnog radnika za donošenje odluke⁶. Neplaćeni rad uključuje zadatke korisne za zajednicu, kao što su očuvanje okoliša, uređenje zgrada, recikliranje i izravna suradnja s lokalnim humanitarnim organizacijama. Najčešće se izriče za kaznena djela oštećenja imovine, prijevare ili napade na tjelesnu cjelovitost (Mantouvalou, 2021.). Svrha je kazniti počinitelja, ali i pružiti odštetu zajednici, povećati povjerenje javnosti u kazneno pravosuđe te smanjiti priliku za recidivizam. Svi nalozi za povratak duga zajednici strogo se nadziru te se u slučaju kršenja nalog vraća sudu koji može, ovisno o težini povrede, donijeti jednu od sljedećih odluka:

1. u slučaju blažih kršenja, osuđenik će nastaviti s provođenjem naloga za povratak duga zajednici

⁴ Renfrewshire Council, Community Service Orders, dostupno na: <https://www.renfrewshire.gov.uk/article/3303/Community-Service-Orders> (22. 3. 2023.).

⁵ Nalog za povratak duga zajednici (Community Payback Order – CPO) sastoji se od devet zahtjeva, a sud odlučuje koji će izreći. CPO zahtjevi uključuju: 1. provođenje nadzora, 2. neplaćeni rad i druge aktivnosti, 3. naknadu štete, 4. zahtjev za prebivanjem na određenoj adresi, 5. uključivanje i pohađanje određenog programa, 6. zahtjev za liječenjem mentalnog zdravlja, 7. zahtjev za liječenjem od ovisnosti; 8. zahtjev za liječenjem od alkohola te 9. zahtjev da počinitelj nešto učini ili se suzdrži od činjenja određenih radnji. Vidi Renfrewshire Council, Community Payback Orders, dostupno na: <https://www.renfrewshire.gov.uk/article/8623/Community-Payback-Orders> (22. 3. 2023.).

⁶ Renfrewshire Council, bilj. 5.

2. u slučaju srednje teških kršenja, osuđenik će nastaviti s neplaćenim radom i izreći će mu se kazna za kršenje naloga
3. u slučaju težih kršenja, sud će opozvati nalog i izreći kaznu za prvotno počinjeno kazneno djelo/prekršaj⁷.

Unatoč širokoj primjeni neplaćenog rada, pojedinci negativno gledaju na trend porasta njegova izricanja. Prema recentnim statistikama dovršenog kaznenog postupka za 2019./2020., osmorici počinitelja osuđenih za ubojstvo i jednoj osobi osuđenoj za pokušaj silovanja izrečen je nalog za povratak duga zajednici. Nadalje, brojnim počiniteljima nasilja u obitelji (prema Zakonu o nasilju u obitelji iz 2018.) izrečen je neplaćeni rad (McCurdy, 2022.). Škotski političar *Jamie Gillan Greene*, osvrćući se na navedene pokazatelje, konstatirao je da je ta „šokantna brojka djelomično prouzročena opsjednutošću praznjenjem škotskih zatvora i izricanjem alternativama kažnjavanju (...) i nije prikladna kazna za neke od užasnih zločina koje su ti počinitelji počinili“ (McCurdy, 2022.).

3.2. Nizozemska

Slijedeći uspješan primjer Velike Britanije, rad za opće dobro (*taakstraf*) uveden je u Nizozemskoj 1981. godine kao alternativa kazni zatvora za manje teška kaznena djela (Boone, 2010:22). Formalno je inkorporiran pod okrilje Kaznenog zakona 1989. kao samostalna „treća“ kazna, uz kaznu zatvora i novčanu kaznu, iako je do 2001. bio alternativa kratkotrajnim kaznama zatvora. Inicijalno je izrican kao zamjena za bezuvjetne kazne zatvora do šest mjeseci ili kao zamjena neuvjetovanog dijela kazne do šest mjeseci kod djelomične uvjetne osude. Od 2001. rad za opće dobro koristi se kao samostalna sankcija, a ne više isključivo kao zamjena za kratkotrajne kazne zatvora (Wermink i sur., 2010:326). Također, od 2001. tužiteljstvo može izreći rad za opće dobro kao posebnu obvezu u postupku uvjetnog odustanka od kaznenog progona (McIvor i sur., 2010:84.; Boone, 2010:25), a od 2009. ima ovlast izricanja kaznenih naloga (*strafbeschikking*) za kaznena djela za koja se može izreći kazna zatvora do šest godina.

Maksimalno trajanje rada za opće dobro iznosi 240 sati i mora se izvršiti u roku od dvanaest mjeseci (od pravomoćnosti presude ako je naložen odlukom suda), odnosno 180 sati i mora se izvršiti u roku od šest mjeseci (od pravomoćnosti kaznenog naloga ako je naložen odlukom javnog tužitelja). Navedeni rok izvršenja moguće je produžiti za daljnjih dvanaest mjeseci, odnosno šest mjeseci odlukom tužiteljstva po službenoj dužnosti ili na zahtjev osuđenika. U presudi ili kaznenom nalogu navodi se broj sati koji se mora izvršiti, a može se navesti i vrsta posla koji će se obaviti (čl. 22c WvSr)⁸. Sud u presudi kojom izriče rad za opće dobro određuje alternativnu kaznu zatvora (*default detention*) u danima, tjednima ili mjesecima, koja će se izvršiti za slučaj da počinitelj ne izvrši rad za opće dobro, a koja ne može biti kraća od jednog dana niti dulja od četiri mjeseca. Neizvršeni dio rada za opće dobro zamjenjuje se kaznom zatvora tako da se dva sata rada za opće dobro zamjenjuju jednim danom zatvora (čl. 22d WvSr).

⁷ Renfrewshire Council, bilj. 4.

⁸ Nizozemski Kazneni zakon (Wetboek van Strafrecht, dalje WvSr), dostupno na: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/2023-01-01>.

Ako osuđenik ne izvršava rad za opće dobro ili ga prema mišljenju tužitelja ne izvršava na zadovoljavajući način, odredit će mu se alternativna kazna zatvora, o čemu tužiteljstvo obavještava osuđenika. U obavijesti se navodi broj sati neplaćenog rada koji su obavljeni i broj dana alternativnog zatvora (čl. 6:3:3 WvSv)⁹. Također, rad za opće dobro jedan je od modaliteta ublažavanja kazne (čl. 44a WvSr)¹⁰ koji se koristi kod sporazuma javnog tužitelja i okrivljenika koji je spreman iskazivati u svojstvu svjedoka u kaznenom postupku protiv drugog okrivljenika (čl. 226g WvSv). Primjena rada za opće dobro izričito je zabranjena kod težih kaznenih djela¹¹ ili ako je počinitelju u posljednjih pet godina već izrečen rad za opće dobro za slično kazneno djelo ili mu je ranije zbog neizvršenja rada za opće dobro izrečena alternativna kazna zatvora (čl. 22b WvSr).

3.3. Švicarska

Rad za opće dobro (*Gemeinnützige Arbeit*) kao kazna uveden je u Kazneni zakon 1971. godine. Inicijalno se koristio kao glavna kazna samo za maloljetnike, ali se s vremenom počeo primjenjivati i prema punoljetnim počiniteljima kao dopunska kazna. Dakle, švicarski Kazneni zakon prvi je u Europi uveo rad za opće dobro kao glavnu kaznu (Civil Society Institute Armenia, 2023.) Međutim, od 1. siječnja 2018. rad za opće dobro više nije samostalna kazna već način izvršenja sankcije te ga ne izriču sudovi, nego neposredno tijelo nadležno za izvršenje kazne (Federal Statistical Office, 2021).

Rad za opće dobro može se izvršiti, na zahtjev osuđenika, ako se može očekivati da osuđenik neće bježati ili činiti daljnja kaznena djela ako je: (1) izrečena kazna zatvora u trajanju do najviše šest mjeseci, (2) nakon uračunavanja istražnog zatvora ostatak kazne ne prelazi šest mjeseci ili je (3) izrečena novčana kazna (čl. 79.a StGB)¹². Po izričitoj odredbi zakona supletorni zatvor ne može se zamijeniti radom za opće dobro (čl. 79.a st. 2. StGB).

Kod zamjene izrečene kazne radom za opće dobro, zamijenit će se jedan dan zatvora, odnosno jedan dnevni iznos novčane kazne s četiri sata rada (čl. 79.a st. 4. StGB). Rok za izvršenje rada za opće dobro iznosi najdulje dvije godine (kada je posrijedi zamjena kazne zatvora), odnosno najdulje godinu dana (kada je posrijedi zamjena novčane kazne) (čl. 79.a

⁹ Nizozemski Zakon o kaznenom postupku (Wetboek van Strafvordering, dalje WvSv), dostupno na: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2023-03-01>.

¹⁰ Na zahtjev javnog tužitelja, sud može, a na temelju sporazuma sklopljenog prema čl. 226h (3) Zakona o kaznenom postupku, ublažiti kaznu uzimajući u obzir činjenicu da se davanjem iskaza u svojstvu svjedoka znatno olakšava provođenje istrage ili kaznenog proгона kod teških kaznenih djela. Ublažavanje kazne odnosi se na: a) smanjenje za najviše jednu polovinu izrečene kazne bezuvjetnog zatvora, rada za opće dobro ili novčane kazne; b) pretvaranje najviše jedne polovine bezuvjetne kazne zatvora, rada za opće dobro ili novčane kazne u uvjetnu kaznu; c) zamjenu najviše jedne trećine kazne zatvora radom za opće dobro ili bezuvjetnom novčanom kaznom (čl. 44a WvSr).

¹¹ Za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora od šest godina ili teža, a kojima je teško povrijeđen tjelesni integritet žrtve te bilo koje kazneno djelo iz čl. 181, čl. 240b, čl. 248a, čl. 248b, čl. 248c i čl. 250. Kaznenog zakona.

¹² Švicarski Kazneni zakon, Schweizerisches Strafgesetzbuch (StGB), dostupno na: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/de.

st. 5. StGB). Ako osuđenik (unatoč upozorenju) ne izvrši rad za opće dobro prema uvjetima i zahtjevima koje propisuje tijelo izvršenja ili to ne učini u roku, kazna zatvora izvršit će se bezuvjetno ili u obliku poluzatvorske kazne¹³ ili će se izvršiti novčana kazna (čl. 79.a st. 6. StGB).

3.4. Nordijske zemlje

Nordijske zemlje¹⁴ imaju najnižu stopu zatvaranja u Europi s obzirom na to da je najčešće izricana sankcija novčana kazna na koju otpada 40 – 60% svih izrečenih sankcija. Kad je o zatvorskim kaznama riječ, dominiraju kratkotrajne kazne zatvora koje se kreću u rasponu od dva do šest mjeseci (Lappi-Seppälä, 2019:19). Iako postoje razlike u pojedinim zakonodavstvima nordijskih zemalja, osnovna struktura alternativnih kazni je slična. Okosnicu sustava alternativnih sankcija čini uvjetna osuda, a sustav je 1990-ih dopunjen društveno korisnim radom, koji se primjenjuje ili kao samostalna sankcija ili kao alternativa kažnjavanju (Lappi-Seppälä, 2019:19).

Pilot-projekti s društveno korisnim radom kao sankcijom počeli su 80-ih u Danskoj (1982.) i Norveškoj (1984.) te su 90-ih uslijedili u Švedskoj (1990.) i Finskoj (1991.). Tijekom 1990-ih i 2000-ih Danska i Švedska razvile su kombinaciju društveno korisnog rada i uvjetnih kazni. Norveška je preimenovala društveno korisni rad u kaznu rada u zajednici (*community sentence*), naglašavajući njezine kaznene atribute te proširujući opus primjene i na vožnju u pijanom stanju. Društveno koristan rad predstavljen je kao manje stigmatizirajuća alternativa zatvoru koja počinitelju omogućuje intaktnost kontakata s vanjskim svijetom, ali ga prisiljava da „odradi svoj dug društvu“ jer se ne zadržava na pukom upozorenju ili formalnom nadzoru (Lappi-Seppälä, 2019:28).

¹³ Švicarska je 1993. uvela poluzatvorske kazne (*semi-detention*) kao poseban način izvršenja kazne čiji je cilj izbjegavanje negativnih posljedica potpunog institucionalnog zatvaranja. Osobama osuđenim na zatvorsku kaznu do najviše 12 mjeseci omogućava se ostanak u njihovu profesionalnom i društvenom okruženju iako su na izdržavanju kazne. Dakle, zatvorenik zadržava zaposlenje, ne prekida obiteljske veze, ali noći u zatvorskoj ustanovi. Vidi Canton of Zurich, Winterthur Semi-Detention Prison, dostupno na: <https://www.zh.ch/en/direktion-der-justiz-und-des-innern/justizvollzug-wiedereingliederung/vollzugseinrichtungen-zuerich/halbgefängenschaft-winterthur.html> (31. 3. 2023.).

¹⁴ Nordijske zemlje obuhvaćaju pet zemalja sjeverne Europe (Norvešku, Švedsku, Dansku, Finsku i Island) koje povezuju geografski položaj i ekonomski čimbenici. U razmatranje su uzete sve nordijske zemlje osim Islanda.

Finska¹⁵ i Norveška¹⁶ normiraju društveno koristan rad kao samostalnu sankciju¹⁷. U Danskoj¹⁸ i Švedskoj¹⁹ društveno koristan rad vezan je ili za uvjetnu osudu ili za nalog za probaciju (*probation order*). U Finskoj se uvjetne zatvorske kazne dulje od godinu dana mogu kombinirati s društveno korisnim radom kao dopunskom sankcijom²⁰. U Norveškoj se kazna rada u zajednici može kombinirati s kratkotrajnom bezuvjetnom kaznom zatvora (do 60 dana), novčanom kaznom i deprivacijom prava²¹. U Danskoj se društveno koristan rad uz uvjetnu osudu ili djelomičnu uvjetnu osudu može kombinirati s novčanom kaznom²², dok je u Švedskoj kombiniranje društveno korisnog rad uz uvjetnu osudu s novčanom kaznom moguće samo ako ne predstavlja prestogu sankciju za počinitelja²³.

¹⁵ Ako je izrečena bezuvjetna kazna zatvora do najviše osam mjeseci, počinitelju će se umjesto kazne zatvora izreći društveno koristan rad, uz uvjet da počinitelj dade svoj pristanak i da se može očekivati da će se društveno koristan rad izvršiti (Poglavlje 6. čl. 11. Finskog Kaznenog zakona). The Criminal Code of Finland, dostupno na: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/fin/the-criminal-code-of-finland_html/Criminal_code_of_Finland.pdf.

Finska njeguje specifičan pristup primjeni društveno korisnog rada koji veže isključivo uz izrečene kazne zatvora, za koji bismo slikovito mogli reći da se odvija u dva međusobno povezana i uvjetovana koraka. Prvi je korak izricanje kazne zatvora primjenom odredbi o njezinu odmjeravanju, uzimajući u obzir sve otegotne i olakotne okolnosti počinjenja djela, bez razmatranja mogućnosti primjene društveno korisnog rada. Tek u drugom koraku kada je, kao rezultat prvog navedenog razmatranja, počinitelju izrečena bezuvjetna osmornjesečna kazna zatvora, sud će izrečenu kaznu zamijeniti društveno korisnim radom. Dakle, društveno koristan rad može se primijeniti samo u slučajevima u kojima bi okrivljeniku bila izrečena bezuvjetna kazna zatvora, ne i druge kazne, npr. novčana. Navedeno nije slučaj u ostalim nordijskim zemljama (Düinkel i Lappi-Seppälä, 2014.).

¹⁶ Formalni uvjeti primjene kazne rada u zajednici u Norveškoj su: 1) izrečena kazna zatvora do jedne godine; 2) svrha kažnjavanja može se ostvariti i bez institucionalnog zatvaranja i 3) počinitelj ima prebivalište u Norveškoj (čl. 48. Kaznenog zakona). The Norway Penal Code, dostupno na: https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/*#*.

¹⁷ Poglavlje 6, čl. 1 (1) finskog Kaznenog zakona te Poglavlje 5. čl. 29. (c) norveškog Kaznenog zakona.

¹⁸ Ako se izricanje uvjetne osude smatra nedostatnim za ostvarenje svrhe kažnjavanja, uz uvjetnu osudu, sud počinitelju može izreći i društveno koristan rad od najmanje 30 sati, a najviše 240 sati. Društveno koristan rad mora se izvršiti u roku koji nije dulji od vremena provjeravanja iz uvjetne osude, a iznosi najviše dvije godine (čl. 62. i čl. 63. danskog Kaznenog zakona). The Denmark Criminal Code, dostupno na: <https://antislaverylaw.ac.uk/wp-content/uploads/2019/08/Denmark-Criminal-Code.pdf>.

¹⁹ Uvjetna osuda i nalog uz probaciju mogu se, uz pristanak optuženika, kombinirati s društveno korisnim radom od najmanje 40, a najviše 240 sati. Kada sud izrekne kaznu društveno korisnog rada, u presudi mora biti navedeno koliko bi trajala zatvorska kazna da je bila izrečena umjesto društveno korisnog rada (Poglavlje 27. čl. 2a te Poglavlje 28. čl. 2a švedskog Kaznenog zakona). The Swedish Criminal Code, dostupno na: <https://www.government.se/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf>.

²⁰ Ako je primjena uvjetne osude nedostatna za ostvarenje svrhe kažnjavanja, a uvjetno izrečena kazna dulja je od jedne godine, sud može izreći i društveno koristan rad od najmanje 20, a najviše 90 sati (Poglavlje 6. čl. 10. st. 1. finskog KZ-a).

²¹ Čl. 51. norveškog Kaznenog zakona.

²² Čl. 64. danskog Kaznenog zakona.

²³ Poglavlje 30, čl. 8. švedskog Kaznenog zakona.

Društveno koristan rad može se primijeniti kod izrečenih kazni zatvora do osam mjeseci (u Finskoj), odnosno do 12 mjeseci (u Danskoj, Norveškoj i Švedskoj). Maksimalan broj sati društveno korisnog rada u nordijskim zemljama varira od 240 do 420 sati²⁴, međutim, prosječno trajanje iznosi od 70 do 90 sati. Kod zamjene kazne zatvora društveno korisnim radom, jedan dan zatvora zamijenit će se jednim satom rada za opće dobro. Društveno koristan rad izvršava se po tri ili četiri sata dnevno, obično dva dana u tjednu (Lappi-Seppälä, 2019:31).

Lakša kršenja izvršavanja društveno korisnog rada rezultiraju opomenom, dok se teža prijavljuju javnom tužitelju i mogu rezultirati njegovim opozivom. Ako sud utvrdi da su teško povrijeđeni uvjeti izvršenja, preostali dio društveno korisnog rada pretvara se u bezuvjetnu kaznu zatvora. Sati koji su već odrađeni u cijelosti se priznaju počinitelju. Više od polovice društveno korisnog rada otpada na kažnjavanje počinitelja zbog vožnje u pijanom stanju (Lappi-Seppälä, 2019:31).

Tablica 1: Društveno koristan rad u nordijskim zemljama

Država	Danska	Norveška	Švedska	Finska
Godina uvođenja	1982.	1984.	1990.	1991.
Pravna priroda	Poseban uvjet uz uvjetnu osudu ili uz nalog za probaciju	Samostalna sankcija	Poseban uvjet uz uvjetnu osudu ili uz nalog za probaciju	Samostalna sankcija
Opseg primjene	Kazne zatvora do 12 mj.	Kazne zatvora do 12 mj.	Kazne zatvora do 12 mj.	Kazne zatvora do 8 mj.
Trajanje	30 do 240 sati	30 do 420 sati	40 do 240 sati	14 do 240 sati

3.5. Francuska

Rad za opće dobro (*travail d'intérêt général*) uveden je Zakonom od 10. lipnja 1983. koji je stupio na snagu 1. siječnja 1984. godine. Francuski zakonodavac izričito normira rad za opće dobro kao jednu od korektivnih sankcija koje je moguće izreći punoljetnim počiniteljima kaznenih djela (čl. 131-1 CP)²⁵. Rad za opće dobro izriče se kao kazna, bilo kao glavna ili dopunska (najčešće uz prometne prekršaje) ili kao uvjet uz uvjetnu osudu. Tako francuski zakonodavac eksplicite propisuje kumulativnu primjenu rada za opće dobro i novčane kazne

²⁴ U Norveškoj se broj sati društveno korisnog rada kreće od 30 do 420 sati (čl. 49. st. 1. (a) Kaznenog zakona); u Švedskoj od 40 do 240 sati, kada se kombinira s uvjetnom osudom (Poglavlje 27., čl. 2a Kaznenog zakona) ili probacijom (Poglavlje 28., čl. 2a Kaznenog zakona); u Danskoj od 30 do 240 sati (čl. 63. st. 1. Kaznenog zakona); u Finskoj od 14 do 240 sati (čl. 37. Zakona o izvršenju kazni u zajednici (400/2015), Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta, dostupno na: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150400>).

²⁵ Francuski Kazneni zakon (Code pénal, dalje: CP), dostupno na: <https://codes.droit.org/PDF/Code%20p%C3%A9nal.pdf>.

kod kaznenog djela uništenja tuđe stvari (čl. 322-1 st-2 CP)²⁶ ili kao dodatnu kaznu kod pojedinih kaznenih djela protiv javnog reda i mira (čl. 431-26 CP)²⁷ i kod kažnjavanja prekršaja pete razine (čl. 131-17 st. 2. CP).

Rad za opće dobro može izreći sud za maloljetnike, prekršajni sud ili kazneni sud. Kad je za kazneno djelo propisana kazna zatvora, sud može, uz pristanak osuđenika, odrediti da se umjesto kazne zatvora odradi rad za opće dobro od 20 do 400 sati u korist pravne osobe u javnom ili privatnom vlasništvu ili udruge ovlaštene za obavljanje poslova od općeg interesa (čl. 131-8 CP)²⁸. Prije izricanja presude predsjednik suda (*le président du tribunal*) upoznat će okrivljenika s njegovim pravom da se ne suglasi s izvršenjem rada za opće dobro i okrivljenikov odgovor unijeti u zapisnik (čl. 131-8 st. 2. CP). Kad okrivljenik nije nazočan raspravi, ali ga zastupa branitelj, rad za opće dobro može se izreći ako je okrivljenik pismeno dao svoj pristanak (čl. 131-8 st. 3. CP). Rad za opće dobro ne može se izreći već osuđenim osobama na kaznu zatvora dulju od četiri mjeseca.

Sud koji izriče kaznu rada za opće dobro određuje rok u kojem se rad mora izvršiti, a koji ne smije biti duži od 18 mjeseci (čl. 131-22 st. 1. CP). Tijekom njegova izvršavanja osuđenik se mora pridržavati mjera nadzora utvrđenih zakonom (čl. 132-44 CP)²⁹.

Zakonodavac posebno normira slučajeve prometnih delikata, bilo da je riječ o prekršajima iz Zakona o cestama ili o kaznenim djelima prouzročenja prometne nesreće koji su za posljedicu imali smrt iz nehaja ili nehajnu tjelesnu ozljedu³⁰, kod kojih navodi da bi bilo poželjno da se kazna rada za opće dobro odsluži u jednoj od ustanova specijaliziranih za zbrinjavanje osoba ozlijeđenih na cesti (čl. 131-22 st. 4. CP).

Povreda obveza koje proizlaze iz kazne rada za opće dobro izrečene kao glavne ili kao dopunske kazne, zakonodavac normira kao posebno kazneno djelo i sankcionira kaznom zatvora do dvije godine i novčanom kaznom (čl. 434-42 CP). Prema statističkim podacima,

²⁶ „Tko natpisima, znakovima ili crtežima neovlašteno mijenja izgled fasada, vozila, javnih prometnica ili uličnog inventara, ako je pri tome nastala samo manja šteta, kaznit će se novčanom kaznom od 3.750 eura i kaznom rada za opće dobro.“

²⁷ Također kod kaznenih djela neovlaštenog ulaska u školsku obrazovnu ustanovu (čl. 431-22 do 431-27 CP).

²⁸ Prema Zakonu od 15. kolovoza 2014., inicijalno trajanje rada za opće dobro iznosilo je 20 sati, a najviše 280 sati za kaznu zatvora, odnosno 120 sati za novčane kazne. Od 23. ožujka 2019. opći maksimum je povišen na 400 sati.

²⁹ Mjere nadzora su: 1) odazivati se pozivu suca koji je izrekao kaznu ili Službi za zatvorsku integraciju i probaciju; 2) primiti posjete Službe za zatvorsku integraciju i probaciju i dostavljati im potrebne informacije ili dokumentaciju; 3) obavještavati Službu za zatvorsku integraciju i probaciju o svim promjenama zaposlenja; 4) obavijestiti Službu za zatvorsku integraciju i probaciju o svakoj promjeni prebivališta ili bilo kakvom putovanju koje traje dulje od petnaest dana, kao i podnošenje izvještaja o povratku; 5) prethodno ishoditi odobrenje kaznenog suca za svaku promjenu zaposlenja ili prebivališta, kada je vjerojatno da će ta promjena otežati izvršavanje obveza osuđenika; 6) unaprijed obavijestiti suca koji je izrekao kaznu o svakom putovanju u inozemstvo (čl. 132-44 CP).

³⁰ Riječ je o kaznenom djelu prouzročenja prometne nesreće u kojoj je nehajno prouzročena smrt osobe (čl. 221-6-1 CP) ili je nehajno nanesena tjelesna ozljeda s posljedicom potpune nesposobnosti za rad koja je trajala dulje ili do tri mjeseca (čl. 222-19-1 i čl. 222-20-1 CP) ili je počinitelj pobjegao s mjesta nesreće koju je sam prouzročio (čl. 434-10).

60% rada za opće dobro otpada na slučajeve krađa i utaje stvari (Civil Society Institute Armenia, 2023).

3.6. Španjolska

Nakon prvotne upotrebe društveno korisnog rada spram maloljetnika, u Kazneni zakon 1995. inkorporirana je zakonska odredba o neplaćenom radu kao sankciji za punoljetne počinitelje kaznenih djela. Inicijalno se društveno koristan rad (*trabajos en beneficio de la comunidad*) mogao izreći samo kao zamjena za vikend-kazne (*weekend arrest*) ili kao alternativa supletornom zatvoru. Nakon opsežnih izmjena u Kaznenom zakonu 2003., društveno koristan rad može se izreći kao samostalna kazna, kao zamjena za zatvor ili umjesto supletornog zatvora (McIvor i sur., 2010:83-84). Španjolski zakonodavac segregira kazne u tri kategorije te eksplicite pozicionira društveno koristan rad među manje teške kazne (od trideset jednog dana do jedne godine) i blage kazne (do trideset jednog dana)³¹. Nadalje, taksativno je naveden među modalitetima deprivacije prava (čl. 39. (i) CP)³².

Društveno koristan rad ne može se nametnuti bez pristanka osuđene osobe. Kod zamjene supletornog zatvora društveno korisnim radom, jedan dan lišenja slobode zamjenjuje se jednim radnim danom (*una ornada de trabajo*) koji iznosi osam sati te ni u kojem slučaju ne može trajati dulje od jedne godine (čl. 53. st. 1. i 2. CP). Drugim riječima, društveno koristan rad može se izreći od najmanje jednog dana do najviše jedne godine (čl. 40. st. 4. CP), ali ne smije premašivati osam sati dnevno (čl. 49. CP).

Nadalje, španjolski zakonodavac kod pojedinih oblika kaznenih djela eksplicite (alternativno) propisuje primjenu društveno korisnog rada. Primjerice, kod kaznenih djela manje ozbiljnih prijetnji (čl. 171. st. 4.) ili blažeg oblika prisile (čl. 172. st. 2. CP) počinjenih prema sadašnjoj ili bivšoj bračnoj ili izvanbračnoj supruzi ili ženi s kojom je počinitelj povezan intimnim odnosom, zakonodavac, *inter alia*, alternativno uz kaznu zatvora propisuje primjenu društveno korisnog rada od trideset jednog do osamdeset dana. Jednaka kazna propisana je i za uznemiravanje žene radnjama kojima se ugrožava njezina sloboda, a radi osujećenja prava na dobrovoljni prekid trudnoće (čl. 172 quater st. 1. CP)³³.

³¹ Tri kategorije kazni po španjolskom Kaznenom zakonu (Código Penal, dalje: CP) su: teške kazne, manje teške kazne (među taksativno navedenim kaznama navodi se i društveno koristan rad od trideset jednog dana do jedne godine, čl. 33. st. 3 (l) CP) te blage kazne (među taksativno navedenim kaznama navodi se i društveno koristan rad u trajanju do trideset jednog dana, čl. 33. st. 4 (i) CP), vidi Organski Kazneni zakon 10/1995., od 23. studenoga (Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal), dostupno na: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>.

³² Deprivacije prava prema španjolskom CP-u su: a) apsolutna suspenzija; b) relativna suspenzija (uskрата zapošljavanja, obavljanja određene djelatnosti ili dužnosti, uskatura roditeljskog prava, prava skrbištva, vlasništva nad životinjama ili bilo koje drugo pravo); c) suspenzija s radnog mjesta ili javne dužnosti; d) zabrana upravljanja motornim vozilom; e) zabrana posjedovanja i nošenja oružja; f) zabrana stanovanja na određenom mjestu ili posjećivanja određenih mjesta; g) zabrana približavanja žrtvi ili njezinim srodnicima ili drugim osobama koje odredi sud; h) zabrana komuniciranja sa žrtvom ili njezinim srodnicima ili drugim osobama koje odredi sud; i) društveno koristan rad; j) oduzimanje roditeljskog prava.

³³ Također, kod kaznenog djela uznemiravanja bliskih osoba (navedenih u čl. 173. st. 2. CP) zakonodavac alternativno uz kaznu zatvora propisuje primjenu društveno korisnog rada od šezdeset do sto dvadeset

3.7. Belgija

U Belgiji je rad za opće dobro za punoljetne počinitelje uveden Zakonom od 10. veljače 1994. kao uvjet uz uvjetnu osudu i kao poseban uvjet u postupku uvjetnog odustanka javnog tužitelja od kaznenog progona. U potonjem slučaju rad za opće dobro predstavljao je svojevrsni modalitet „kaznenog posredovanja“ za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora do dvije godine, dopuštajući tužitelju da odustane od progona ako su žrtva i počinitelj postigli sporazum o naknadi štete (Beyens, 2010:5). Kao poseban uvjet u postupku uvjetnog odustanka od kaznenog progona, tužitelj je mogao odrediti rad za opće dobro između 20 i 120 sati koji je trebao biti izvršen u roku od šest mjeseci. Kada se rad za opće dobro izricao kao uvjet, uz uvjetnu osudu mogao se izreći u trajanju između 20 i 240 sati. Međutim, taj oblik društveno korisnog rada nikada nije bio osobito uspješan i od početka je bilo jasno da je uvođenje rada za opće dobro kao uvjeta uz uvjetnu kaznu samo privremeno rješenje te da će u skorju budućnosti biti „nadograđen“ u samostalnu glavnu kaznu (Beyens, 2010:6). Osam godina kasnije, Zakonom od 17. travnja 2002., rad za opće dobro dobio je punopravno mjesto u kaznenom zakonu kao glavna i samostalna kazna za lakša kaznena djela te postao poznat pod nazivom kazna rada (franc. *la peine de travail*, eng. *work as punishment*) (Cauc-hie i Kaminski, 2007). Sa zatvorskom i novčanom kaznom postao je treća „glavna sankcija“ u belgijskom kaznenom zakonu. Kao posljedica uvođenja kazne rada, 2002. ukinuti su rad za opće dobro kao uvjet uz uvjetnu osudu i kao poseban uvjet u postupku uvjetnog odustanka od kaznenog progona. Međutim, mogućnost izricanja rada za opće dobro kao posebne obveze u postupku uvjetnog odustanka javnog tužitelja od kaznenog progona ponovno je uvedena 2005. te postoji i danas (Zakon od 22. lipnja 2005.).

Uvođenje kazne rada kao glavne ili samostalne sankcije jedna je od najvažnijih inovacija u belgijskom kaznenopravnom sustavu kazni. Zakonodavac tako kaznu rada eksplicite normira kao kaznu koju sud izriče kada je riječ o kaznenim djelima za koja je propisana kazna zatvora do pet godina (čl. 7. st. 1. Sw)³⁴. Drugim riječima, kazna rada može se izreći za širok raspon kaznenih djela, dok je zakonom izričito isključena njezina primjena samo za ograničen broj slučajeva (čl. 37quinquies Sw)³⁵.

Kaznu rada mogu izreći različiti sudovi; prekršajni sudovi (*police courts*), kazneno-popravni sudovi (*Correctional courts*), pa čak i Porotni sud (*Courts of Assize*)³⁶ koji je

dana (čl. 172 ter. st. 2. CP). Kod kaznenog djela protupravnog prisvajanja tuđe pokretne stvari (motora ili mopeda) propisan je, kao kazna, društveno koristan rad od trideset jednog do devedeset dana (čl. 244. st. 1. CP). Konačno i kod prometnih delikata u slučaju prekoračenja brzine ili vožnje pod utjecajem alkohola i narkotika (čl. 379. CP) ili vožnje bez vozačke dozvole (čl. 384. CP) počinitelj će se kazniti radom za dobrobit zajednice u trajanju od trideset jednog do devedeset dana (ili kaznom zatvora).

³⁴ Belgijski Kazneni zakon, *Strafwetboek* (dalje: Sw), dostupno na: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1867060801&table_name=wet.

³⁵ Kazna rada ne može se izreći za kaznena djela: (1) za koja je moguće izreći kaznu zatvora do dvadeset godina; (2) teška kaznena djela protiv spolne slobode iz čl. 417/12 do čl. 417/22 Sw; (3) kaznena djela protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja maloljetnika iz čl. 417/25 do čl. 417/41, čl. 417/44 do čl. 417/47, čl. 417/52 i čl. 417/54 Sw te (4) kaznena djela ubojstva iz čl. 393. do čl. 397. Sw (čl. 37quinquies, st. 1. Sw).

³⁶ Porotni sud (franc. *cour d'assises*) prvostupanjski je sud nadležan za suđenje najtežih kaznenih djela u

nadležan za najteža kaznena djela³⁷. Potonji sud može izreći kaznu rada od 20 do 300 sati koja se mora izvršiti u roku od 12 mjeseci od dana pravomoćnosti sudske odluke (čl. 37quinquies st. 2. CP). Prekršajni sudovi mogu izreći kazne rada od 20 do 45 sati, dok kazneno-popravni sudovi mogu izreći kazne rada od 46 do 300 sati.

Kako bi se naglasio autonomni karakter kazne rada i izbjeglo širenje mreže njezine primjene (*net widening*), zakonodavac izrijeком navodi da se kazna rada ne može kombinirati sa zatvorskom kaznom ili onom novčanom. Također, ne postoje ograničenja u pogledu njezine primjene u odnosu na ranije osuđivane počinitelje, bilo da su otprije osuđivani na kaznu zatvora ili kaznu rada (Beyens, 2006:9).

Materijalni uvjet primjene jest prisutnost okrivljenika na raspravi i njegova suglasnost za izricanje kazne rada, odnosno, u slučaju njegove odsutnosti, pristanak može dati i njegov branitelj (čl. 37quinquies § 3 Sw.). Kazna rada može se izvršavati samo u javnim državnim službama ili neprofitnim udrugama, zakladama s društvenom, znanstvenom ili kulturnom svrhom i ne može se sastojati od poslova koje obavljaju plaćeni radnici (čl. 37sexies st. 1. Sw). Dakle, kazna rada mora biti sporedna i ne smije remetiti tržište rada. U slučaju kršenja kazne rada Probacijsko povjerenstvo može prosljediti slučaj tužitelju, ali alternativno može dati upozorenje ili ponuditi „drugu priliku“, što se u praksi vrlo često događa. U slučaju neizvršenja, kazna rada zamijenit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora (čl. 37septies st. 4. Sw).

Kako je intencija zakonodavca bila izbjeći društvenu stigmatizaciju i u najvećoj mjeri neutralizirati negativan utjecaj osude na budući život osuđenika, zakon propisuje da se kazna rada ne smije nalaziti na potvrdi o nekažnjavanju koja se, primjerice, traži prilikom zapošljavanja (Beyens, 2010:7). Međutim, kazna rada evidentira se u središnjem registru kazni, dostupnom i policiji i sudovima.

3.8. Njemačka

Za razliku od programa društveno korisnog rada pojedinih europskih zemalja koji su bili isključivo usmjereni na smanjenje zatvorske kazne, Njemačka nije bila suočena s problemom preopterećenosti zatvorskih kapaciteta (Fuchs, 1985:359). U Njemačkoj je društveno koristan rad (*gemeinnützige leistungen*) bio orijentiran na maloljetne počinitelje kaznenih djela. Godine 1953. donesen je zakon koji je omogućio primjenu posebnog oblika društveno korisnog rada spram maloljetnih delinkvenata (Rentzmann i Robert, 1986:12.; Kilcommins, 2014:4), tako je već u ranim 1950-im počela praksa kažnjavanja mladih prijestupnika dodjeljivanjem konstruktivnih radnih zadataka u zajednici (Holzschuh, 1960:295). Oklijevanje da se uvede društveno koristan rad kao kazna za punoljetne počinitelje posljedica je učestalosti izricanja i učinkovitosti izvršenja novčane kazne (Bishop, 1988:207) te neprisutnost trenda prenapučenosti zatvora koji je zahvatio ostale europske zemlje. Također, bilo je dvojbena

Belgiji. Najviši je sud kaznene jurisdikcije i jedini pred kojim je moguće porotno suđenje i izricanje kazne doživotnog zatvora. Svaka od deset pokrajina ima po jedan porotni sud te je jedan porotni sud ustanovljen za upravni okrug glavnoga grada Bruxellesa. Porotni sud nije stalan sud, nego se saziva svaki put kad se optuženik uputi na njega.

³⁷ Kaznu rada zakonodavac eksplicite u čl. 7. st. 1. toč. 3. Sw navodi kao kaznu.

je li uvođenje društveno korisnog rada kao samostalne sankcije protivno ustavnoj zabrani prisilnog rada kako je to predviđeno u čl. 12. st. 2 njemačkog Ustava (Van Kalmthout i Tak, 1988:499). Društveno koristan rad kao kazna uveden je u njemačko zakonodavstvo 1975. i izrican je za neplaćanje poreza. Danas je jedan od posebnih uvjeta koji se mogu izreći počinitelju uz uvjetnu osudu (čl. 56b st. 2. toč. 3. StGB)³⁸ ili posebna obveza koju javni tužitelj, uz pristanak okrivljenika, može odrediti u postupku uvjetnog odustanka od kaznenog progona u trajanju od najviše šest mjeseci (čl. 153a st. 1 (3) StPO)³⁹.

U nacrtu zakona, u čl. 43 StGB, društveno koristan rad trebao je biti uveden kao primarna alternativna kazna za nenaplaćene novčane kazne. Kao alternativa kazni zatvora trebao je biti korišten samo ako društveno koristan rad nije bio obavljen ili osuđena osoba nije dala pristanak za zamjenu nenaplaćene novčane kazne u društveno koristan rad (Kepler, 2020:23). Međutim, društveno koristan rad u ovoj varijanti nije uveden do danas. Mogućnost zamjene supletnog zatvora društveno korisnim radom normira odredba čl. 293. EGStGB⁴⁰ koja navodi da tijelo izvršenja može dopustiti osuđeniku da društveno korisnim radom izbjegne supletni zatvor iz čl. 43. StGB. Savezne države donijele su pravilnike kojima uređuju zamjenu nenaplaćene novčane kazne (supletnog zatvora) društveno korisnim radom. U pravilnicima se obično propisuje da jedan dan supletnog zatvora odgovara šest sati društveno korisnog rada⁴¹. No pojedina normativna rješenja mogu varirati pa je tako pravilnicima donesenim u Baden-Württembergu⁴² i Bremenu⁴³ propisano da jedan dan supletnog zatvora odgovara četiri sata društveno korisnog rada, dok Savezne pokrajine

³⁸ Njemački Kazneni zakon, Strafgesetzbuch (dalje: StGB), dostupno na: <https://dejure.org/gesetze/StGB>.

³⁹ Njemački Zakon o kaznenom postupku, Strafprozeßordnung (dalje: StPO), dostupno na: <https://dejure.org/gesetze/StPO>.

⁴⁰ Uvodni zakon u Kazneni zakon (Einführungsgesetz zum Strafgesetzbuch, EGStGB), dostupno na: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgbeg/BJNR004690974.html>.

⁴¹ Npr. u Donjoj Saskoj (čl. 5. Pravilnika o zamjeni supletnog zatvora društveno korisnim radom od 19. travnja 1996. – Verordnung über die Abwendung der Vollstreckung von Ersatzfreiheitsstrafe durch freie Arbeit vom 19. April 1996 (ErsFrhStrAbwV ND), Nds GVBl 1996, 215.); Berlinu (čl. 5. Pravilnika o zamjeni supletnog zatvora društveno korisnim radom od 14. travnja 2000. – Verordnung über die Abwendung der Vollstreckung von Ersatzfreiheitsstrafen durch freie Arbeit vom 14. April 2000 (ErsFrhStrAbwV BE 2000), GVBl 2000, 306.) i Brandenburgu (čl. 8. Pravilnika o zamjeni supletnog zatvora društveno korisnim radom od 19. lipnja 2000. – Verordnung über die Abwendung der Vollstreckung einer Ersatzfreiheitsstrafe durch freie Arbeit vom 19. Juni 2000, GVBl II/00, [Nr 14], S226.).

⁴² Čl. 7. Pravilnika Ministarstva pravosuđa o zamjeni supletnog zatvora društveno korisnim radom (*freie Arbeit*) od 30. lipnja 2009. (Verordnung des Justizministeriums über die Abwendung der Vollstreckung von Ersatzfreiheitsstrafen durch freie Arbeit vom 30. Juni 2009 (ErsFrhStrAbwV BW 2009) GBl 2009, 338.); dostupno na: <https://www.landesrecht-bw.de/jportal/?jsessionid=717CFD56C117483E508CF3CE3BB471F3.jp91?quelle=jlink&query=ErsFrhStrAbwV+BW&psml=bsbawueprod.psml&max=true&aiz=true#jlr-ErsFrhStrAbwVBW2009pP7>.

⁴³ Čl. 5. Pravilnika o zamjeni nenaplaćenih novčanih kazni društveno korisnim radom od 6. prosinca 2013. (Verordnung über die Tilgung uneinbringlicher Geldstrafen durch gemeinnützige Arbeit vom 6. Dezember 2013, Brem. GBl 2013, 686.), dostupno na: https://www.transparenz.bremen.de/metainformationen/verordnung-ueber-die-tilgung-uneinbringlicher-geldstrafen-durch-gemeinnuetzige-arbeit-vom-6-dezember-2013-66876?template=20_gp_ifg_meta_detail_d.

Saska⁴⁴ i Hamburg⁴⁵ svojim pravilnicima propisuju da jedan dan supletornog zatvora iznosi pet sati društveno korisnog rada. Iz navedenog je razvidno da je Njemačka uvela i mogućnost društveno korisnog rada kao alternative supletornom zatvoru (Dünkel i Lappi-Seppälä, 2014).

Tablica 2: Broj izrečenih novčanih kazni i izvršenog društveno korisnog rada u razdoblju od 2012. do 2021. godine

Godina	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Prisilna naplata novčane kazne putem ovlaštenih institucija ⁴⁶	593.258	583.864	594.226	595.483	597.000	583.437	581.394	590.830	565.936	538.810
Zamjena nenaplaćene novčane kazne društveno korisnim radom ⁴⁷	38.009	32.500	35.441	32.500	30.533	26.973	22.869	21.174	15.877	14.572
Postotak društveno korisnog rada u strukturi izrečenih novčanih kazni	6,4%	5,57%	5,96%	5,5%	5,1%	4,6%	3,93%	3,58%	2,8%	2,7%

U promatranom desetogodišnjem razdoblju od 2012. do 2021. uočava se da je samo manji postotak novčanih kazni (od 2,7% do 6,4%) zamijenjen društveno korisnim radom radi izbjegavanja supletornog zatvora. Navedeno implicira na zaključak da se naplata novčanih kazni putem ovlaštenih institucija učinkovito provodi. Od 2012., kada je izvršenje društveno korisnog rada doseglo vrhunac sa 6,4% u ukupnoj strukturi novčanih kazni, razvidan je

⁴⁴ Čl. 7. Pravilnika saksonskog Državnog ministarstva pravosuđa o zamjeni supletornog zatvora društveno korisnim radom od 8. siječnja 2014. (Verordnung des Sächsischen Staatsministeriums der Justiz und für Europa über die Abwendung der Vollstreckung einer Ersatzfreiheitsstrafe durch Arbeit vom 8. Januar 2014, SächsGVBl S 14.), dostupno na: <https://www.revosax.sachsen.de/vorschrift/13913-VO-Abwendung-Ersatzfreiheitsstrafe>.

⁴⁵ Čl. 3. Pravilnika o zamjeni supletornog zatvora društveno korisnim radom od 11. prosinca 2012. (Verordnung über die Abwendung der Vollstreckung von Ersatzfreiheitsstrafen durch gemeinnützige Arbeit vom 11. Dezember 2012 (Tilgungsverordnung), HmbGVBl 2012, S 521.), dostupno na: <https://www.landesrecht-hamburg.de/bsha/document/jlr-GeldstrTilgVHA2012rahmen>.

⁴⁶ Rechtspflege ,Staatsanwaltschaften, Statistisches Bundesamt (Destatis), 2018. (str. 13. toč. 22) i 2022. (str. 14., toč. 23).

⁴⁷ Rechtspflege ,Staatsanwaltschaften, Statistisches Bundesamt (Destatis), 2018. (str. 13. toč. 26) i 2022. (str. 14., toč. 27).

njegov konstantan pad. U godini 2021. izvršenje društveno korisnog rada, kao zamjene za nenaplaćene novčane kazne, više se nego dvostruko prepolovilo u odnosu na početno promatrano razdoblje (2012. god.) i iznosi samo 2,7%. Priložena statistika samo potvrđuje konstataciju da se novčane kazne učestalo izriču i učinkovito izvršavaju zbog čega je primjena društveno korisnog rada kao alternative supletornom zatvoru krajnje iznimna situacija.

3.9. Hrvatska

Rad za opće dobro u hrvatski je kaznenopravni sustav uveden Kaznenim zakonom iz 1997.⁴⁸ koji je stupio na snagu prvoga dana 1998. godine. Inicijalno je bio zamišljen kao zamjena za kaznu zatvora do šest mjeseci (čl. 54. KZ/97.), ali u godinama koje su uslijedile nakon njegova uvođenja nije bio primjenjivan u praksi uslijed odsutnosti provedbenih propisa koji bi regulirali njegovu primjenu. Tako je prvi rad za opće dobro na slobodi izvršen tek 2002., nakon stupanja na snagu Zakona o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi 1999.⁴⁹ i donošenja provedbenih propisa 2001. godine (Bumči i Tomašić, 2006; Aljinović, 2021). Novim Kaznenim zakonom⁵⁰ izričito je normiran kao zamjena za kaznu zatvora ili novčanu kaznu (čl. 40. st. 6. KZ/11.). Dakle, rad za opće dobro u hrvatskom kaznenopravnom sustavu predstavlja suvremenu alternativu kazni zatvora ili novčanoj kazni (uz uvjetnu osudu i djelomičnu uvjetnu osudu) i smatra se nesamostalnom sankcijom, odnosno modifikacijom kazne zatvora i novčane kazne te se pojavljuje u nekoliko oblika (Aljinović, 2021:72). Prvo, on je alternativna sankcija kojom se zamjenjuje izrečena kazna zatvora manja od godinu dana ili novčana kazna u iznosu manjem od tristo šezdeset dnevnih iznosa (čl. 55. st. 1. KZ/11.). Drugo, zakonodavac predviđa mogućnost zamjene supletornog zatvora radom za opće dobro (čl. 43. st. 2. KZ/11.). Konačno, državni odvjetnik može, uz prethodno pribavljenu suglasnost žrtve ili oštećenika, nametnuti rad za opće dobro kao posebnu obvezu u postupku uvjetne odgode ili odustanka od kaznenog progona temeljem načela oportuniteta (čl. 206.d st. 1. toč. 4. ZKP/08.⁵¹) (Kurtović Mišić i Krstulović Dragičević, 2014:869.; Aljinović, 2021:72).

U pogledu primjene ove alternativne sankcije dva se uvjeta moraju ispuniti, od kojih je jedan formalne, a drugi materijalne prirode. Formalni uvjet jest izrečena kazna zatvora manja od jedne godine ili novčana kazna u iznosu manjem od tristo šezdeset dnevnih iznosa. Materijalni uvjet jest pristanak osuđene osobe da se izrečena kazna zamijeni radom za opće dobro, a koji proizlazi iz ustavne zabrane prisilnog i obveznog rada (čl. 23. Ustava RH). Hrvatski zakonodavac ne limitira kaznena djela za koja je moguće izreći rad za opće dobro, ali je iz formalnog uvjeta primjene (visini izrečene kazne) razvidno da je riječ o lakšim kaznenim djelima. Jedino ograničenje koje zakonodavac postavlja jest nemogućnost izricanja rada za opće dobro već osuđenim osobama na kaznu zatvora dulju od šest mjeseci⁵².

⁴⁸ Kazneni zakon, NN 110/1997. (dalje: KZ/97.).

⁴⁹ Zakon o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi, NN 128/1999.

⁵⁰ Kazneni zakon, NN 125/11. (dalje: KZ/11.).

⁵¹ Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08., 76/09., 80/11., 121/11., 91/12., 143/12., 56/13., 145/13., 152/14., 70/17., 126/19., 126/19., 130/20., 80/22. (dalje: ZKP).

⁵² Inicijalnu odredbu koja je pružala mogućnost sudu („sud može istodobno odlučiti“) da izrečenu kaznu

Trajanje rada za opće dobro u svakom pojedinom slučaju ovisi o izrečenoj kazni zatvora, odnosno novčanoj kazni (jedan dan zatvora, odnosno jedan dnevni iznos novčane kazne zamjenjuje se s dva sata rada), ali se mora izvršiti u roku koji ne može biti kraći od jednog mjeseca niti dulji od dvije godine računajući od početka njegova izvršavanja⁵³. Uz rad za opće dobro, sud počinitelju može odrediti zaštitni nadzor (iz čl. 64 KZ/11.) čije trajanje ne može biti dulje od vremena izvršavanja rada za opće dobro. Ustrajno izbjegavanje provođenja zaštitnog nadzora ili neopravdano kršenje obveze određene sigurnosnom mjerom, rezultat će donošenjem sudske odluke kojom se određuje izvršenje prvotno izrečene kazne.

Presuda kojom je kazna zatvora zamijenjena radom za opće dobro, odnosno rješenje kojim je određeno da se novčana kazna mijenja radom za opće dobro, nakon nastupa pravomoćnosti i izvršnosti, dostavljaju se mjesno nadležnom probacijskom uredu i sucu izvršenja na daljnje postupanje (čl. 24. ZPro)⁵⁴. Probacijski ured (ne sud) rješenjem određuje rok u kojem se rad za opće dobro ima izvršiti, sklapa ugovor s ustanovama i drugim pravnim osobama za izvršavanje rada za opće dobro te pismenim putem poziva osuđenika radi davanja pristanka za njegovo izvršenje (čl. 26. ZPro). Nadležni probacijski ured prati tijek izvršavanja rada za opće dobro, o čemu sastavlja izvješća koja dostavlja nadležnim tijelima (sucu izvršenja, sudu presuđenja) te nakon izvršenog rada sastavlja konačno izvješće (Miličević, Lalić i Brkić, 2022:471). Rad za opće dobro najčešće je izrečena alternativna sankcija za kaznena djela protiv imovine i protiv zdravlja ljudi (Aljinović, 2021:83.; Miličević, Lalić i Brkić, 2022:483).

3.10. Zaključna razmatranja o primjeni rada za opće dobro u poredbenim jurisdikcijama

Promatrajući genezu razvoja društveno korisnog rada u promatranim jurisdikcijama, razvidno je da se u sustavu kažnjavanja većine zemalja pozicionirao kao samostalna „treća“ sankcija, uz bok kazni zatvora i novčanoj kazni⁵⁵. U nekolicini promatranih jurisdikcija⁵⁶ rad za opće dobro predstavlja suvremenu alternativu kazni zatvora ili novčanoj kazni (uz uvjetnu

zatvora u trajanju do šest mjeseci, s pristankom osuđenika, zamijeni radom za opće dobro na slobodi (čl. 54. KZ/97., NN 110/1997.), zakonodavac je zamijenio odredbom koja je obvezivala sud da izrečenu kaznu zatvora u trajanju do šest mjeseci zamijeni radom za opće dobro („sud će zamijeniti“), osim ako se time ne može ostvariti svrha kažnjavanja (čl. 55. KZ/11., NN 125/11.). Potonja je odredba, međutim, izostavljena Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2017. god. (NN 101/17.).

⁵³ Inicijalno je KZ/97. normirano samo trajanje rada za opće dobro na slobodi („određuje se u trajanju koje je u razmjeru s izrečenom kaznom od najmanje deset do najviše šezdeset radnih dana“) i rok izvršenja („ne može biti kraći od jednog mjeseca ni dulji od jedne godine“) bez specifikacije pretvorbe kazne zatvora u rad za opće dobro. Potonje je učinjeno tek KZ/11. tako da se kod zamjene novčane kazne radom za opće dobro jedan dnevni iznos zamjenjuje s četiri sata rada, odnosno jedan dan zatvora zamjenjuje se s četiri sata rada (čl. 55. st. 2. KZ/11.). Snižavanje koeficijenta pretvorbe s četiri na dva sata rada učinjeno je Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2012. (NN 144/12.).

⁵⁴ Zakon o probaciji, NN 99/2018. (dalje: ZPro).

⁵⁵ U Engleskoj i Walesu, Škotskoj, Nizozemskoj, Norveškoj, Finskoj, Francuskoj, Španjolskoj i Belgiji.

⁵⁶ U Danskoj, Hrvatskoj, Njemačkoj, Švedskoj i Švicarskoj.

osudu i djelomičnu uvjetnu osudu) i smatra se nesamostalnom sankcijom, odnosno modifikacijom kazne zatvora i novčane kazne te se pojavljuje u nekoliko oblika. Možemo reći da pravna priroda rada za opće dobro oscilira između samostalne sankcije i zamjene za izrečene kazne (zatorske ili novčane), dok je ponekad alternativa supletornom zatvoru ili alternativa uvjetnom odustanku od kaznenog progona ili je, pak, poseban uvjet uz uvjetnu osudu ili za uvjetni otpust.

Iz navedenog razvidna je heterogena pravna priroda rada za opće dobro. U Njemačkoj je rad za opće dobro jedan od posebnih uvjeta uz uvjetnu osudu ili posebna obveza koja se može odrediti u postupku uvjetnog odustanka od kaznenog progona ili alternativa supletornom zatvoru. U nordijskim se zemljama rad za opće dobro može izreći kao dopunska sankcija uz uvjetnu osudu (Finska) ili djelomičnu uvjetnu osudu (Danska), može se kombinirati s kratkotrajnim bezuvjetnim kaznama zatvora, novčanom kaznom ili deprivacijom prava (Norveška). U Francuskoj se rad za opće dobro izriče kao kazna (bilo kao glavna ili dopunska) ili kao uvjet uz uvjetnu osudu, dok se u Španjolskoj može izreći kao samostalna kazna, kao zamjena za zatvor ili umjesto supletornog zatvora. U Hrvatskoj ima široku paletu primjene, od suvremene alternative kazni zatvora ili novčanoj kazni (kao nesamostalna sankcija), preko alternative supletornom zatvoru do posebne obveze u postupku uvjetne odgode ili odustanka od kaznenog progona na temelju načela oportuniteta.

Kategorije kaznenih djela za koje se rad za opće dobro može izreći nisu eksplicitno navedene, ali je iz formalnih uvjeta njegove primjene razvidno da je riječ o lakšim kaznenim djelima. Tako je u Švicarskoj primjena rada za opće dobro moguća samo kod izrečene kazne zatvora do šest mjeseci. U Finskoj je primjena rada za opće dobro ograničena na izrečene kazne zatvora do osam mjeseci (ne i novčane kazne!), odnosno do dvanaest mjeseci u ostalim promatranim nordijskim zemljama (Danskoj, Norveškoj i Švedskoj), kao i u Hrvatskoj (uključujući i izrečene novčane kazne do tristo šezdeset dnevnih iznosa). Belgijski zakonodavac poprilično široko normira mogućnost primjene rada za opće dobro propisujući njegovo izricanje za kaznena djela za koje je propisana kazna zatvora do najviše pet godina, dok izriekom isključuje njegovu primjenu samo za ograničen broj slučajeva. Nizozemski zakonodavac, pak, izričito zabranjuje primjenu rada za opće dobro kod težih kaznenih djela, ako je počinitelju već ranije bio izrečen rad za opće dobro za slično kazneno djelo ili je zbog neizvršenja opozvan i izrečen je alternativni zatvor. Neka zakonodavstva kao zapreku za izricanje rada za opće dobro normiraju prethodnu osudu počinitelja na kaznu zatvora dulju od četiri mjeseca (Francuska), odnosno dulju od šest mjeseci (Hrvatska).

Broj sati rada za opće dobro, kao i trajanje roka izvršenja u promatranim zakonodavstvima, ovise o njegovoj pravnoj prirodi, napose je li izrečen kao samostalna sankcija ili kao zamjena za kaznu zatvora ili novčanu kaznu (npr. u Škotskoj i Švicarskoj), odnosno koje je tijelo naložilo njegovu primjenu (npr. u Nizozemskoj). U većina promatranih zakonodavstava rad za opće dobro izriče se u određenom broju sati. Tako je, primjerice, rad za opće dobro propisan brojem sati u Engleskoj i Walesu (40 do 300 sati), Škotskoj (20 do 300 sati) Nizozemskoj (do 240 sati / do 180 sati), Švicarskoj (do 720 sati rada), nordijskim zemljama (od 14 do 420 sati), Francuskoj (20 do 400) i Belgiji (20 do 300).

Hrvatski se zakonodavac, uz bok njemačkom i švicarskom, priklanja rješenju prema kojem se (ukupan) broj sati rada za opće dobro određuje pretvorbom, odnosno zamjenom kazne (kazne zatvora ili novčane kazne) u rad za opće dobro, a prema koeficijentu koji nije unificiran u promatranim zakonodavstvima. Primjerice, u Hrvatskoj se jedan dan zatvora (jedan dnevni iznos novčane kazne) zamjenjuje s dva sata rada, u Švicarskoj su to četiri sata rada, dok je u Španjolskoj jedan dan lišenja slobode jednak jednom radnom danu, odnosno osam sati rada. U Njemačkoj, pak, jedan dan supletornog zatvora odgovara šest sati rada za opće dobro.

Tablica 3: Pravna priroda, trajanje i rok izvršenja rada za opće dobro u promatranim zakonodavstvima izabranih zemalja

Br.	Država	Vrsta sankcije	Trajanje	Rok izvršenja
1.	Engleska i Wales	Samostalna sankcija	40 do 300 sati	12 mj.
2.	Škotska	Samostalna sankcija, alternativna zatvaranju, alternativna supletornom zatvoru, alternativna uvjetnom odustanku od kaznenog proгона	20 do 300 sati	3 mj. (20 do 100 sati, alternativna novčanoj kazni) 6 mj. (101 do 300 sati, alternativna kazni zatvora)
		Samostalna „treća“ sankcija	240 sati (ako je naložen odlukom suda) 180 sati (ako je naložen odlukom javnog tužitelja)	12 mj. + 12 mj. (od pravomoćnosti presude) 6 mj. + 6 mj. (od pravomoćnosti kaznenog naloga)
3.	Nizozemska	Nije samostalna kazna, nego način izvršenja sankcije	do 720 sati rada (jedan dan zatvora/jedan dnevni iznos novčane kazne zamjenjuje se s četiri sata rada)	2 god. (kada je zamijenjena kazna zatvora) 1 god. (kada je zamijenjena novčana kazna)
5.	nordijske zemlje	Danska	Poseban uvjet uz uvjetnu osudu ili uz nalog za probaciju	30 do 240 sati
		Finska	Samostalna sankcija	14 do 240 sati
		Norveška	Samostalna sankcija	30 do 420 sati
		Švedska	Poseban uvjet uz uvjetnu osudu ili uz nalog za probaciju	30 do 240 sati
6.	Francuska	Izriče se kao kazna (glavna ili dopunska) ili kao uvjet uz uvjetnu osudu	20 do 400	18 mj.

7. Španjolska	Samostalna kazna, kao zamjena za zatvor ili umjesto supletnog zatvora	1 dan lišenja slobode jednak je jednom radnom danu (8 sati)	1 dan do 1 god.
8. Belgija	Samostalna kazna, posebna obveza u postupku uvjetnog odustanka od kaznenog progona	20 do 300 (ako ga izriče <i>Courts of Assize</i>) 20 do 45 sati (ako ga izriču prekršajni sudovi) 46 do 300 sati (kad ga izriču kazneno-popravni sudovi)	12 mj.
9. Njemačka	Poseban uvjet koji se može izreći uz uvjetnu osudu ili posebna obveza u postupku uvjetnog odustanka od kaznenog progona ili alternativa supletnom zatvoru	U pravilnicima se obično propisuje da jedan dan supletnog zatvora odgovara šest sati društveno korisnog rada	6 mj.
10. Hrvatska	Zamjena za kaznu zatvora (do 1 god.) ili novčanu kaznu (do 360 dnevnih iznosa)	do 720 sati (jedan dan zatvora/jedan dnevni iznos novčane kazne zamjenjuje se s dva sata rada)	1 mj. do 2 god. računajući od početka njegova izvršavanja

4. POZITIVNI vs. NEGATIVNI ASPEKTI RADA ZA OPĆE DOBRO

Višestruki su pozitivni aspekti rada za opće dobro, dijametralno suprotni negativnim aspektima kratkotrajnih kazni zatvora. Najevidentniji je izbjegavanje stigme zatvaranja, koja kod kratkotrajnih kazni zatvora povlači za sobom prestanak radnog odnosa, ali i veze s ukućanima, gdje prekid potonje ponekad ima dalekosežne posljedice u obliku raspada obiteljske zajednice. Naime, kod kratkotrajnih kazni zatvora, upravo zbog kratkoće trajanja, vrlo je izazovno osigurati i provesti odgovarajući tretman osuđenika, dok se istodobno zatvaranjem počinitelj dovodi u doticaj s „iskusnim“ delinkventima koji mogu poticajno djelovati na njegovo buduće kriminogeno ponašanje. Navedenim na površinu izbija nemogućnost realizacije svrhe kažnjavanja u pogledu ostvarenja specijalne i generalne prevencije. Nadalje, neizdvajanjem počinitelja iz zajednice pruža mu se mogućnost da dobrovoljno „vrati dug“ društvu bez troškova koje iziskuje institucionalno zatvaranje.

Negativni aspekti rada za opće dobro vezuju se primarno uz njegovo pozicioniranje kao samostalne sankcije. Naime, brojne rasprave i kritike inicijalno su bile orijentirane na široki dijapazon kaznenih djela za koja se rad za opće dobro može izreći. Međutim, navedena kritika nije opravdana s obzirom na to da se primjena rada za opće dobro, kao samostalne sankcije, vezuje uz izrečene kratkotrajne kazne zatvora (Finska do osam mjeseci, Hrvatska do jedne godine), pojedine blaže oblike kaznenih djela (Španjolska) ili kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora do najviše pet godina (Belgija), iz čega je razvidno da je

njegova primjena isključena kod teških kaznenih djela. Dapače, nizozemski zakonodavac izričito zabranjuje primjenu rada za opće dobro kod težih kaznenih djela ili ako je počinitelju u posljednjih pet godina već izrečen rad za opće dobro za slično kazneno djelo.

Sljedeća okolnost koja dovodi u pitanje kredibilitet rada za opće dobro kao samostalne sankcije jest okolnost da se zbog ustavne zabrane prisilnog rada ne može nametnuti okrivljeniku, nego isključivo ovisi o njegovoj slobodnoj dispoziciji. Iz navedenog je, smatraju pobornici pozicioniranja rada za opće dobro isključivo kao alternative kažnjavanju, upitna njegova opstojnost kao samostalne sankcije.

Konačno, smatra se da rad za opće dobro kao samostalna sankcija predstavlja preblagu sankciju koja stoga ima nedostatan utjecaj na ostvarenje specijalne i generalne prevencije. Potonja je kritika u disbalansu s primarnom svrhom koja se želi postići radom za opće dobro, a to je izbjegavanje institucionalnog zatvaranja u okolnostima kada bezuvjetne kratkotrajne kazne zatvora, upravo zbog svoje kratkoće trajanja, nisu podobne za ostvarenje svrhe kažnjavanja, napose specijalne i generalne prevencije. Budući da se rad za opće dobro kao samostalna sankcija eksplicite predviđa tek alternativno za pojedine kategorije (blažih) oblika kaznenih dijela (Španjolska), odnosno izričito je zabranjena njegova primjena kod taksativno navedenih težih kaznenih djela (Belgija, Nizozemska) te, ako se pokaže potrebnim, može biti kombiniran s kratkotrajnim bezuvjetnim kaznama zatvora i novčanom kaznom (Norveška), navedena kritika ne drži vodu. Tvrditi da je negativna konotacija ono što je zapravo pozitivan aspekt uvođenja ovog instituta predstavlja pravni oksimoron.

5. ZAKLJUČAK

Rad za opće dobro pozicionirao se između dva ekstremna pola kažnjavanja, jednog koji stremi rehabilitacijskom učinku (uvjetna osuda) i drugog koji naglasak stavlja na retribuciju i odvracanje (kazne zatvora). Međutim, on ide korak dalje od zadržavanja na pukoj prijetnji kaznom, s obzirom na to da traži fizičku involviranost počinitelja da osobnim angažmanom i voljnim pristankom reparira počinjenu štetu. Korak od institucionalnog zatvaranja dijeli ga samo nepridržavanje uvjeta izvršavanja rada za opće dobro. U tom pogledu kao posebna mjera (ili kaznena sankcija) odmjereno žonglira u limbu dobrovoljnosti izvršenja i sposobnosti izbora.

Restorativna i rehabilitacijska funkcija rada za opće dobro proizlazi iz mogućnosti da se uz njega nametne posebne obveze i/ili zaštitni nadzor. Danas je nezaobilazan institut u europskom sustavu kažnjavanja s obzirom na širok radijus primjene, od samostalne sankcije, zamjene za izrečenu novčanu ili kaznu zatvora, kao posebna mjera u postupku uvjetnog odustanka od kaznenog progona, kao alternativa supletornom zatvoru, do kao posebnog uvjeta uz uvjetnu osudu ili uvjetni otpust.

Unatoč kritikama, normiranje rada za opće dobro kao samostalne sankcije bilježi trend porasta među europskim zemljama, koji su 80-ih počele Francuska (1984.), Norveška (1984.) i Nizozemska (1989.), a uslijedile Finska (1991.), Belgija (2002.) i Španjolska (2003.). Zanimljivu primjenu rada za opće dobro normira finski zakonodavac koji ga kao samostalnu sankciju vezuje samo za izrečene kazne zatvora do osam mjeseci i ne predviđa

njegovu primjenu kod drugih kazni, npr. onih novčanih. Također, dopušta kumuliranje rada za opće dobro, kao dopunske sankcije, uz uvjetne kazne zatvora dulje od jedne godine ako je primjena (samo) uvjetne osude nedostatna za ostvarenje svrhe kažnjavanja. Norveška također dopušta kumulativnu primjenu rada za opće dobro s kratkotrajnim bezuvjetnim kaznama zatvora (do 60 dana) i novčanom kaznom. S druge strane, belgijski zakonodavac to izrijekom zabranjuje želeći naglasiti autonomni karakter rada za opće dobro i izbjeći širenje mreže njegove primjene.

Zemlje koje rad za opće dobro tretiraju kao alternativnu sankciju sklone su njegovu vezivanju uz uvjetnu osudu ili nalog za probaciju (Danska, Švedska) te dodatnom kombiniranju uz novčanu kaznu (u Švedskoj samo ako takvo kombiniranje ne predstavlja prestrogu sankciju za počinitelja). Pojedine zemlje normiraju mogućnost da uz rad za opće dobro počinitelju budu određene mjere zaštitnog nadzora (Hrvatska, Francuska). Brojna zakonodavstva normiraju mogućnost zamjene nenaplaćene novčane kazne radom za opće dobro radi izbjegavanja supletornog zatvora (Hrvatska, Škotska, Španjolska, Njemačka), dok švicarski zakonodavac, pak, to izričito zabranjuje.

Neizvršavanje rada za opće dobro ili osujećenje provođenja zaštitnog nadzora najstrože kažnjava francuski zakonodavac koji povrede normira kao posebno kazneno djelo i sankcionira kaznom zatvora do dvije godine i novčanom kaznom. Sva ostala zakonodavna rješenja priklanjaju se opciji donošenja odluke o izvršenju prvotno izrečene kazne u neizvršenom dijelu ili u cijelosti. Škotska, pak, ima tendenciju gradiranja težine povrede pa će sud samo u slučaju težih kršenja opozvati nalog za povratak duga zajednici i izreći kaznu za prvotno počinjeno kazneno djelo. Upravo zbog niza prednosti i široke palete primjene u raznim kombinacijama izvršenja, rad za opće dobro nedvojbeno je opravdao svoju ulogu bilo kao samostalne ili alternativne, odnosno dopunske sankcije.

LITERATURA

1. Albrecht, H-J, Schädler, W. (ed.) (1986.). *Community service : a new option in punishing offenders in Europe*, Max Planck Institute for Foreign and International Penal Law.
2. Aljinović, N. (2021). *Institut probacije u Republici Hrvatskoj – izvršavanje suvremenih alternativa*, Policija i sigurnost , 30(1), 64-99.
3. Beha, J., Carlson, K. and Rosenblum, R (1977) *Sentencing to Community Service*, Washington, US PrintingService.
4. Beyens, K. (2006). *De werkstraf als hedendaagse straf*. *Panopticon*, 27(4), 7-18.
5. Beyens, K. (2010). *From 'community service' to 'autonomous work penalty' in Belgium. What's in a name?* *European Journal of Probation University of Bucharest*, 2(1), 4-21.
6. Bishop, N. (1988). *Non-Custodial Alternatives in Europe*, Helsinki: Institute for Crime Prevention Control.
7. Boone, M. (2010). *Only for minor offences: Community Service in the Netherlands*, *European Journal of Probation*, 2(1), 22-40.
8. Bumči, K., Tomašić, T. (2006). *Rad za opće dobro i uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom te njihova primjena u praksi*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, 13(1), 237-261.

9. Carter, R. M, Glaser, J., Cocks, D. (1987). *Community Service: a review of basic issues*, Federal Probation 51(1), 4-10.
10. Cauchie, J.-F., Kaminski, D., *Theoretical Problematization of Penal Innovation: The Case of Community Service in Belgium*, Champ Pénal/Penal Field, Vol. 4., 2007.
11. Dünkel, F., Lappi-Seppälä, T. (2014). *Community Service in Europe*. u: Bruinsma, G., Weisburd, D. (eds) *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*. Springer, New York, NY., str. 426-442.
12. Dünkel, F., Pruin, I., Grzywa, J. (2011). *Sanctions systems and trends in the development of sentencing practices*. u: Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (eds) *Juvenile justice systems in europe. Current situation and reform developments*, 4, Forum Verlag Godesberg, Mönchengladbach, 1649-1716.
13. Fuchs, C. (1985) *Der Community Service Order als Alternative zur Freiheitsstrafe*. Pfaffenweiler:Centaurus.
14. Grozdanić, V. (2000). *Kazne – nova rješenja u KZ i njihova provedba u sudskoj praksi*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 7(2), 327-347.
15. Harris, R., Lo, T. W. (2002). *Community service: Its use in criminal justice*. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 46(4), 427-444;
16. Holzschuh, K. (1960). *Gefährdete Jugend vor dem Richter* u: Wilhelm Bitter, (Ed), *Zur Rettung des Menschlichen in Unserer Zeit*, Stuttgart: Ernst Klett.
17. Horvatić, Ž. (2003). *Kazneno pravo: opći dio*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
18. Kepler, J. (2020). (Gemeinnützige) arbeit als strafe, Univesitat Linz.
19. Kilcommins, S. (2014). *The Introduction of Community Service Orders: Mapping its 'Conditions of Possibility'*, *The Howard Journal of Crime and Justice* 53(5), 487-510.
20. Kurtović Mišić, A., Krstulović Dragičević, A. (2014). *Pravno uređenje i primjena rada za opće dobro nakon reforme materijalnog i izvršnog prava alternativnih sankcija*, *Zbornik PFZ*, 64(5-6), 859-894.
21. Lappi-Seppälä, T. (2019). *Community sanctions as Substitutes to Imprisonment in the Nordic Countries*, *Law and contemporary problems*, 82:17(1), 17-50.
22. Linderborg, H., Tolvanen, M. J., Andersson, P. (2020). *Probation in Europe: Finland*, CEP, Confederation of European Probation.
23. Marc, G. (1985). *Le Travail D'interet Général en Droit Compare*, *Revue Penitentiaire et de Droit Penal* 109, 111-125.
24. Martin, D., Meyvis, W. (1997). *Mesures et peines alternatives: vade-mecum pénologique*. Liège: UGA.
25. McIvor, G. (2007). *Paying Back – Unpaid Work by Offenders* u: McIvor, G., Raynor, P. (ed) *Developments in Social Work with Offenders*, Jessica Kingsley Publishers, 257-268.
26. McIvor, G. (2010) *Paying Back: 30 years of unpaid work by offenders in Scotland*, *European Journal of Probation*, 2(1), 41-61.
27. McIvor, G.; Beyens, K.; Blay, E.; Boone, M. (2010). *Community Service in Belgium, the Netherlands, Scotland and Spain: A Comparative Perspective*, *European Journal of Probation University of Bucharest*. 2(1), 82-98.

28. McIvor, G. (2016). *What Is the Impact of Community Service?* u: McNeill, F., Durnescu, I., Butter, R. (ed.) *Probation 12 Essential Questions*, Springer Nature, 107-128.
29. McNeill, F. (2010). *Community Payback and the new National Standards for Criminal Justice Social Work*, SCCJR, Briefing Paper, 2, 1-6.
30. Miličević, G., Lalić, P., Brkić, G. (2022). *Rad za opće dobro u praksi sudova – 25 godina poslije*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), 29(2), 461-489.
31. Novoselec, P. (2007). *Opći dio kaznenog prava*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
32. Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007). *Komentar Kaznenog zakona*, Zagreb, 2007.
33. Rentzmann W., Robert, J. P. (1986). *Alternative Measures to Imprisonment: 7th Conference of the Directors of Prison Administration*, Strasbourg: Council of Europe.
34. Richards, P., Richards, E., Devon, C., Morris, S., Mellows-Facer, A. (2011). *Summary justice reform: Evaluation of the fiscal work order pilots*. Edinburgh: Scottish Government Social Research.
35. Robinson, G., McNeill, F., Maruna, S. (2012). *Punishment in society: the improbable persistence of probation and other community sanctions and measures*. u: Simon, J., Sparks, R. (eds.) *The SAGE Handbook of Punishment and Society*, 1-26.
36. Škorić, M., Kokić Puce, Z. (2009). *Nova uloga rada za opće dobro na slobodi*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), 16(2), 687-709.
37. Van Kalmthout, A., Tak, P. (1988). *Sanction Systems in the Member States of the Council of Europe: deprivation of liberty, community service, and other substitutes*, Arnhem: Kluwer.
38. Vass, A. (1990) *Alternatives to Prison: Punishment, Custody and Community*, London: Sage.
39. Wermink, H., Blokland, A., Nieuwbeerta, P., Nagin, D. Tollenaar, N. (2010). *Comparing the effects of community service and short-term imprisonment on recidivism: a matched samples approach*, *Journal of Experimental Criminology* 6(3), 325-349.
40. Wright, M. (1991). *Justice for victims and offenders: a restorative response to crime*. Open University Press, Bristol.
41. Zorica, B. (2001). *Rad za opće dobro na slobodi*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), 8(2), 179-187.

Zakoni

1. Belgijski Kazneni zakon, Strafwetboek (dalje: Sw), dostupno na: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1867060801&table_name=wet.
2. Danski Kazneni zakon (The Danish Criminal Code), dostupno na: <https://www.globalwps.org/data/DNK/files/Danish%20Criminal%20Code.pdf>.
3. Finski Kazneni zakon (The Criminal Code of Finland), dostupno na: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/fin/the-criminal-code-of-finland_html/Criminal_code_of_Finland.pdf.
4. Francuski Kazneni zakon, dostupno na: <https://codes.droit.org/PDF/Code%20p%-C3%A9nal.pdf>.

5. Kazneni zakon, NN 110/1997.
6. Kazneni zakon, NN 125/11.
7. Nizozemski Kazneni zakon, Wetboek van Strafrecht (WvSr), dostupno na: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/2023-01-01>.
8. Nizozemski Zakon o kaznenom postupku, Wetboek van Strafvordering (WvSv), dostupno na: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2023-03-01>.
9. Norveški Kazneni zakon (The Norway Penal Code), dostupno na: https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/*#*.
10. Njemački Kazneni zakon, Strafgesetzbuch (StGB).
11. Njemački Zakon o kaznenom postupku, Strafprozeßordnung (StPO).
12. Španjolski Kazneni zakon (Ley Orgánica del Código Penal), dostupan na: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>.
13. Švedski Kazneni zakon (The Swedish Criminal Code), dostupno na: <https://www.government.se/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf>.
14. Švicarski Kazneni zakon, Schweizerisches Strafgesetzbuch (StGB), dostupno na: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/de.
15. Uvodni zakon u Kazneni zakon, Einführungsgesetz zum Strafgesetzbuch (EGStGB).
16. Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08., 76/09., 80/11., 121/11., 91/12., 143/12., 56/13., 145/13., 152/14., 70/17., 126/19., 126/19., 130/20., 80/22.
17. Zakon o probaciji, NN 99/2018.

Podzakonski akti

1. Pravilnik o zamjeni supletornog zatvora društveno korisnim radom od 19. travnja 1996. – Verordnung über die Abwendung der Vollstreckung von Ersatzfreiheitsstrafe durch freie Arbeit vom 19. April 1996 (ErsFrhStrAbwV ND), Nds GVBl 1996, 215.).
2. Pravilnik o zamjeni supletornog zatvora društveno korisnim radom od 14. travnja 2000. – Verordnung über die Abwendung der Vollstreckung von Ersatzfreiheitsstrafen durch freie Arbeit vom 14. April 2000 (EFrhStrAbwV BE 2000), GVBl 2000, 306.).
3. Pravilnik o zamjeni supletornog zatvora društveno korisnim radom i od 19. lipnja 2000. – Verordnung über die Abwendung der Vollstreckung einer Ersatzfreiheitsstrafe durch freie Arbeit vom 19. Juni 2000, GVBl II/00, [Nr 14], S226.).
4. Pravilnik Ministarstva pravosuđa o zamjeni supletornog zatvora društveno korisnim radom nenaplaćenih izvršavanja zamjenskih kazni zatvora besplatnim radom (*freie Arbeit*) od 30. lipnja 2009. (Verordnung des Justizministeriums über die Abwendung der Vollstreckung von Ersatzfreiheitsstrafen durch freie Arbeit vom 30. Juni 2009 (ErsFrhStrAbwV BW 2009) GBl 2009, 338.); dostupno na: <https://www.landesrecht-bw.de/jportal/;jsessionid=717CFD56C117483E508CF3CE3BB471F3.jp91?quelle=jlink&query=ErsFrhStrAbwV+BW&psml=bsbawueprod.psml&max=true&aiz=true#jlr-ErsFrhStrAbwVBW2009pP7>.
5. Pravilnik o zamjeni nenaplaćenih novčanih kazni radom za opće dobro od 6. prosinca 2013. (Verordnung über die Tilgung uneinbringlicher Geldstrafen durch gemeinnützige Arbeit vom 6. Dezember 2013, Brem. GBl 2013, 686.), dostupno na: <https://www>.

transparenz.bremen.de/metainformationen/verordnung-ueber-die-tilgung-uneinbringlicher-geldstrafen-durch-gemeinnuetzige-arbeit-vom-6-dezember-2013-66876?template=20_gp_ifg_meta_detail_d.

6. Pravilnik saksonskog Državnog ministarstva pravosuđa o zamjeni supletornog zatvora društveno korisnim radom od 8. siječnja 2014. (Verordnung des Sächsischen Staatsministeriums der Justiz und für Europa über die Abwendung der Vollstreckung einer Ersatzfreiheitsstrafe durch Arbeit vom 8. Januar 2014, SächsGVBl S 14.), dostupno na: <https://www.revosax.sachsen.de/vorschrift/13913-VO-Abwendung-Ersatzfreiheitsstrafe>.
7. Pravilnik o zamjeni supletornog zatvora radom za opće dobro od 11. prosinca 2012. (Verordnung über die Abwendung der Vollstreckung von Ersatzfreiheitsstrafen durch gemeinnützige Arbeit vom 11. Dezember 2012 (Tilgungsverordnung), HmbGVBl 2012, S 521.), dostupno na: <https://www.landesrecht-hamburg.de/bsha/document/jlr-GeldstrTilgVHA2012rahmen>.

Internetski izvori

1. Canton of Zurich, Winterthur Semi-Detention Prison, dostupno na: <https://www.zh.ch/en/direktion-der-justiz-und-des-innern/justizvollzug-wiedereingliederung/vollzugseinrichtungen-zuerich/halbgefängenschaft-winterthur.html> (22. 3. 2023.).
2. Civil Society Institute Armenia. (2023). *International practice of introduction and implementation of community service as a type of punishment*, dostupno na: <http://www.csi.am/en/point-of-view/2016/05/28/service> (13. 3. 2023.).
3. Federal Statistical Office (2021). *Community service, electronic monitoring and probation assistance*, dostupno na: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/crime-criminal-justice/execution-penal-sentences-justice/employment-labour-electronic-home-detention-supervision.html> (22. 3. 2023.).
4. Home Office (1969). *Report on the Work of the Prison Department for the Year 1968*, (Cmnd. 4214) London: H.M.S.O.
5. 12. Mantouvalou, V. (2021). *Unpaid Work Requirements of Offenders: Rehabilitation or Exploitation?*. Institute of Employment Rights, dostupno na: <https://www.ier.org.uk/comments/unpaid-work-requirements-of-offenders-rehabilitation-or-exploitation/> (22. 3. 2023.).
6. McCurdy, R. (2022). *More than 650k of unpaid community service by offenders in Scotland not carried out, figures reveal*, The Scotsman, dostupno na: <https://www.scotsman.com/news/crime/more-than-650k-of-unpaid-community-service-by-offenders-in-scotland-not-carried-out-figures-reveal-3676590> (13. 3. 2023.).
7. Ministry of Justice (2017). *Service Specification for Unpaid Work / Community Payback Service Specification Document*, Version. P2.5., 1-15.
8. Parliamentary Debates (1966). vol. 738, col. 64, 12 December, 1966.
9. REEDS (2023). A review of short term prison sentences, dostupno na: <https://www.reeds.co.uk/insight/review-short-term-prison-sentences/>.
10. Renfrewshire Council, Community Payback Orders, dostupno na: <https://www.renfrewshire.gov.uk/article/8623/Community-Payback-Orders> (22. 3. 2023.).

11. Renfrewshire Council, Community Service Orders, dostupno na: <https://www.renfrewshire.gov.uk/article/3303/Community-Service-Orders> (22. 3. 2023.).

Ostali izvori

1. Rechtspflege, Staatsanwaltschaften, Statistisches Bundesamt (Destatis), 2018.
2. Rechtspflege, Staatsanwaltschaften, Statistisches Bundesamt (Destatis), 2022.

Summary

Nevena Aljinović

Normative Regulation of Community Service in Selected Jurisdictions: A Comparative Overview

“Prisons punish, but alienate. Community punishes, but reintegrates” Vass (1990:41)

In the atmosphere of the increase in the prison population and the overcrowding of prison capacities that many countries of the world were faced with, accompanied by criticism of short-term prison sentences and the costs of maintaining the prison system, alternative solutions to institutional imprisonment proved to be an adequate reaction to the emerging social problem. Among alternative sanctions and measures, community service crystallized as a panacea to short-term prison sentences and positioned itself high on the pedestal of social alternative searches as a visible and tangible pragmatic measure of community payback. Various modalities of its application and implementation, which differ in individual jurisdictions, have undoubtedly contributed to the wide use of community service. Thus, its legal nature oscillates between an independent sanction and a substitute for imposed sentences (prison or fine). Sometimes, it is an alternative to supplementary imprisonment or an alternative to a conditional deferral (and withdrawal) of criminal prosecution, or it is a special condition for a conditional sentence or conditional release.

The aim of this paper is a penological analysis of the nature, application, and execution of community service, as well as its positioning in the system of punishment and execution of sentences in selected jurisdictions. By providing a concise description of various aspects of the application of community service, the goal is to identify common features and existing differences in individual legislative solutions. In this regard, the author analyzes the evolution of the legal regulation of community service and provides a comparative analysis of the normative regulation in selected European countries.

Keywords: community service, community payback, work as punishment, alternative sanctions, alternative measures.